

VADOVAS MOKYTOJAMS

PATYČIŲ

PREVENCIJA
KLASĖJE

VADOVAS MOKYTOJAMS

PATYČIŲ

PREVENCIJA
KLASĖJE

UDK 371.5:364.4

Pa364

REDAKTORIUS

IOANNIS TSIANTIS

Vaikų psichiatrijos profesorius

AUTORIŲ GRUPĖ

HARIS ASSIMOPOULOS

Socialinio darbo katedros docentas, Atėnų TEI

EVI VASSILAKAKI

Psichologė

DIMITRA YANNAKOPOULOU

Psichologė, socialinių mokslų daktarė

KALLIROI PAPADOPOULOU

Raidos psichologijos katedros docentas, Atėnų universitetas

CONSTANTINOS FISSAS

Psichoterapeutas

THEOLOGOS HATZIPEMOU

Specialiosios pedagogikos specialistas

Leidinyi išleistas Europos Komisijos programos lėšomis.

Už leidinio turinį visą atsakomybę prisiima autoriai. Europos Komisija nėra atsakinga už leidinyje pateikiamą informaciją ir jos panaudojimą.

ISBN 978-9986-09-408-1

Dizainas: Vita Paulinė

TURINYS

ĮVADAS	4
MOKYKLA IR PSICHIKOS SVEIKATOS STIPRINIMO BEI PSICHIKOS SUTRIKIMŲ PREVENCIJOS PROGRAMŲ ĮGYVENDINIMAS	8
PATYČIOS MOKYKLOJE: PRIEŽASTYS, PASEKMĖS IR ĮVEIKIMO STRATEGIJOS	11
UŽSIĖMIMAI SU MOKSLEIVIAIS	18
1-as užsiėmimas.....	28
2-as užsiėmimas.....	32
3-as užsiėmimas.....	37
4-as užsiėmimas.....	41
5-as užsiėmimas.....	44
6-as užsiėmimas.....	49
7-as užsiėmimas.....	54
8-as užsiėmimas.....	58
9-as užsiėmimas.....	64
10-as užsiėmimas.....	68
11-as užsiėmimas.....	72
SIŪLOMA LITERATŪRA	75

ĮVADAS

Visuomenės sąmoningumo apie patyčias mokykloje stiprinimo programa¹ buvo vykdoma vadovaujantis Europos Komisijos programa DAPHNE III 2008-2010. Programa buvo įgyvendinta tarptautiniu lygiu, įtraukiant tris papildomas Europos šalis – Lenkiją, Kiprą ir Lietuvą. Atsakomybė už programos tarptautinį koordinavimą atiteko Graikijai, kurios Vaikų ir paauglių psichosocialinės sveikatos asociacija (A.P.H.C.A.) buvo paskirta programos vykdytoja. Programos mokslinis vadovas – Atėnų universiteto Medicinos fakulteto Vaikų psichiatrijos katedros profesorius I.Tsiantis.

PROBLEMA

Tarptautinių tyrimų duomenimis, maždaug 15% moksleivių patiria savo bendraklasių patyčias ir viktimizaciją. Remiantis epidemiologiniais tyrimais, nustatyta, jog *Lietuvoje* 27% teigia patiriantys patyčias.

Moksleivių patiriamos bendraklasių patyčios bei viktimizacija yra smurto ir agresyvaus elgesio forma, dažniausiai pasireiškianti mokykloje ir turinti rimtų pasekmių tiek vaiko psichosocialinei raidai, tiek jo mokymosi procesui. Patyčios gali pasireikšti tiek tiesiogiai, tiek netiesiogiai, pavyzdžiui, per fizinį smurtą, atstūmimą iš bendraamžių grupės, gandų skleidimą (socialinė patyčių forma), grasinimus (žodinės patyčios) bei seksualinį priekabiavimą.

Nustatyta, kad tėvai paprastai teigia nežinoję apie problemą ir apskritai retai aptaria šią temą su savo vaikais. Iš moksleivių dažnai galima išgirsti, kad suaugusieji retai kišasi į patyčių situacijas; be to, jų įsikišimas paprastai yra neveiksmingas. Dauguma moksleivių įsitikinę, kad dėl suaugusiųjų įsikišimo jų patiriamos patyčios tarp bendraklasių gali tik suaktyvėti. Kai kurie mokytojai suvokia, kad klasėje vyksta patyčios ir viktimizacija, tačiau susiduria su sunkumais, sprenddami tokias situacijas. Regis, mokytojai linkę daugiau dėmesio skirti incidentams, kuriuose pasitelkiamas fizinis smurtas.

1 Lietuvių kalboje vartojame terminą „patyčios mokykloje“, kuris yra anglų kalbos termino „bullying at school“ vertimas. Į lietuvių kalbą nelengva tiksliai išversti žodį „bullying“, nes tai daugialypis ir dinamiškas reiškinys. Kasdienėje kalboje bei šios srities dokumentuose galima rasti tokius žodžio „bullying“ vertimo atitikmenis: užgauliojimas, erzinimas, engimas ir t.t.“ Lietuvių kalboje terminas „patyčios mokykloje“ buvo pasirinktas kaip labiausiai atitinkantis originalų anglų kalbos terminą.

PROGRAMA

Programos tikslas buvo sukurti sistemą į vykdomą projektą įsitraukusioms mokykloms – mokykloms, kurios buvo pasirengusios veiksmingai spręsti patyčių incidentus, daugiausia dėmesio skiriant tinkamui mokytojų rengimui šiuo klausimu.

Vykdam programą jiems buvo organizuojami užsiėmimai, kurių metu buvo remiamasi mokslininkų komandos parengtu vadovu mokytojams. Mokymų dalyviams buvo pristatyta informacija, kaip atpažinti patyčių apraiškas mokykloje ir kaip mokiniams taikyti vienuolikos intervencijų ciklą per 2009-2010 mokslo metus. Šios žinios yra itin svarbios, siekiant, kad moksleiviai gebėtų spręsti patyčių situacijas ir rengti patyčių įveikimo strategijas. Ši programa buvo pritaikyta 4-os, 5-os ir 6-os klasių mokiniams, o kai kuriose šalyse – net 3-iai pradinės mokyklos klasei.² Be to, vienas tikslų įgyvendinant šią programą buvo įvertinti vadovo efektyvumą. Siekiama, kad šiuo vadovu mokytojai galėtų pasinaudoti kasdienėmis mokyklos sąlygomis.

PROGRAMOS ĮGYVENDINIMAS

Programos įgyvendinimo etapai :

1. Nustatyti patyčių pradinėje mokykloje paplitimo mastą taikant klausimynų ir pokalbių komandoje metodą.
2. Rengti mokymus mokytojams, kad jie, vadovaudamiesi mokyklos programa, galėtų diegti 11 užsiėmimų patyčių prevencijos programą.
3. Siekti, kad mokytojai didintų moksleivių ir jų tėvų supratimą patyčių klausimu – tiek ugdant jų gebėjimus atpažinti patyčias, tiek kuriant jų įveikimo strategijas.
4. Įvertinti programos efektyvumą.
5. Paskelbti rezultatus.

PROGRAMOJE DALYVAVUSIOS ŠALYS

GRAIKIJA, PROGRAMOS KOORDINATORIUS:

I. Tsiantis, MD, DPM, FRC Psych, Atėnų universiteto Medicinos fakulteto profesorius, (vaikų psichiatrija), Europos Sąjungos Medicinos specialybių draugijos prezidentas, vaikų ir paauglių psichiatrijos sritis (UEMS)

Psichosocialinės vaikų ir paauglių sveikatos asociacija (A.P.H.C.A.), Ag. Ioannou Theologou 19, Holargos, 155 61, Tel. 210 6522396, 210 65 46524

BENDRADARBIŲ KOMANDA: Assimopoulos H. PhD, Vassilakaki E. MSc, Yanakopoulou D. PhD, Lekkou-Levidioti S. PhD, Papadopoulou K. PhD, Hatzipemos Th. MSc, Fissas C.MA.

² Graikijoje vaikai lanko pradinę mokyklą 6 metus, nuo 6-ių iki 12-os metų amžiaus (vert.pastaba)

LENKIJA:

Mirosław Dabkowski, MD, PhD

Torūnės M.Koperniko universiteto Psichiatrijos katedra, Lenkija, tel. +48 605 075106 fax +48 566 580 763

KIPRAS:

A. Paradissioti, vaikų psichiatrė

Psichikos sveikatos tarnyba, Vaikų ir paauglių psichiatrijos skyrius, Makarios III ligoninė, Nicosia, Kipras, Tel. +357 22 405000, +357 22 31 5739

H. Tziogouros, psichologas

Pedagoginės psichologijos tarnyba, Švietimo ir kultūros ministerija, 1434 Nicosia, Kipras, tel. +357 22 800806

Dr. Ernestina Sismani Papakosta, pedagogikos psichologė

Švietimo ir kultūros ministerija, 1434 Nicosia, Kipras.

Chrissostomos Lazarou

Pedagogikos psichologas

Švietimo ir kultūros ministerija, 1434 Nicosia, Kipras

LIETUVA:

Robertas Povilaitis, Socialinių mokslų daktaras, VšĮ „Vaikų linija“ vadovas, Oginskio g. 3, Vilnius, Lietuva, tel.: +370 601 93283

Ivona Suchodolska, psichologė, VšĮ „Vaikų linija“, Oginskio g. 3, Vilnius, Lietuva

Marina Mažionienė, psichologė, VšĮ „Vaikų linija“, Oginskio g. 3, Vilnius, Lietuva

PROGRAMĄ ĮGYVENDINS ŠIOS MOKYKLOS:

Kruonio gimnazija

Žaslių pagrindinė mokykla

PROGRAMOJE DALYVAUĘ MOKYTOJAI:

Žaslių pagrindinė mokykla

Daiva Drėgvienė

Jūratė Liutkevičienė

Laimutė Dekienė

Ligita Mockienė

Loreta Kazakevičiūtė

Odilija Juzukonienė

Rasa Mackevičienė

Rita Aleksėjūnienė

Valė Kurgonienė

Kruonio gimnazija

Alė Kerševičienė

Algimantas Matonis

Aušra Kulnickienė

Daiva Lukševičienė

Dalija Survilienė

Diana Junčienė

Lina Smaliukienė

Rasa Lukošienė

Rasa Raižienė

Regina Matonienė

Rūta Rutkauskienė

Vida Lapinskienė

Violeta Liutkutė

Virgilija Černiauskienė

MOKYKLA IR PSICHIKOS SVEIKATOS STIPRINIMO BEI PSICHIKOS SUTRIKIMŲ PREVENCIJOS PROGRAMŲ ĮGYVENDINIMAS

Pastaraisiais metais vaikų psichikos sutrikimų prevencinės programos vis labiau įsitvirtina ir tampa svarbia tema tarptautiniu lygiu. Prevencinės programos, kurių tikslas - vaikų psichosocialinė sveikata ir vystymasis, yra labai svarbios vaikams bei juos ugdantiems suaugusiems, ypač šiuolaikinės visuomenės ir dabartinių gyvenimo veiksnių (tokių kaip finansinės ir socialinės aplinkybės, įvairūs pokyčiai, imigracija, tradicinių vertybių bei institucijų kaita, socialinės paramos stygius) konteksto sąlygomis.

Teoriškai bei praktiškai prevencinės programos skatina psichosocialinę sveikatą ir vystymąsi, ypač kai kalbama apie ankstyvąją intervenciją. Prevencija apibūdina veiksmus, kuriais siekiama užkirsti kelią sutrikimams ar kitiems sunkumams, o stiprinant psichikos sveikatą siekiama ugdyti asmenų įgūdžius. Ankstyvosios prevencijos intervencinėmis programomis siekiama dviejų tikslų – užkirsti kelią sunkumams arba vystymosi atsilikimui bei skatinti veiksnius, kurie ugdo gebėjimus ir palengvina vaiko vystymosi pasiekimus bei šeimos funkcionalumą. Tokiu būdu psichikos sutrikimų prevencija ir psichikos sveikatos stiprinimas sudaro sąlygas teigiamiems pokyčiams bei padeda geriau suprasti su vaikų vystymusi susijusius kylančius sunkumus ir prienamas galimybes jiems spręsti.

Pastaraisiais metais įsivyravęs suvokimas apie psichikos sutrikimų prevenciją ir psichikos sveikatos stiprinimą yra glaudžiai susijęs su mokyklos aplinka. Esama daug priežasčių, patvirtinančių mokyklos svarbą šioje srityje. Šias priežastis galima suskirstyti į dvi pagrindines grupes: pirmoji grupė pripažįsta mokyklos svarbą kuo anksčiau diagnozuojant ir gydant vaikų bei paauglių psichikos sutrikimus; antroji akcentuoja mokyklos, kaip veiksnio, prisidedančio prie sklandaus vaikų psichosocialinio vystymosi, svarbą.

Keleto šalių duomenys parodo aukštą vaikų ir paauglių psichikos sutrikimų lygį (daugelis šalių nurodo 14-18 proc.). Be to, šie skaičiai nuolat auga. Taip pat nustatyta, kad tik menkas procentas šių vaikų kreipiasi pagalbos (apie 15-20 proc.). Vargu ar galima teigti, kad pagalbos kreipiasi tie, kuriems ši pagalba labiausiai reikalinga dėl ypač didelių problemų. Šie skaičiai dar labiau išaugtų, jeigu į juos įtrauktume ir asmenis, turinčius psichosocialinių problemų, kurios nėra priskiriamos psichopatologijai pagal ligų klasifikacijas.

Viena vertus, elgesio, emocinės ir mokymosi problemos trukdo vaikams prisitaikyti prie konkrečios situacijos ir mokyklos reikalavimų. Dėl šios priežasties apsunkinamas ne tik vaiko gyvenimas, bet ir visos klasės funkcionavimas. Atliktų tyrimų duomenimis, vaikų ugdytojai (pedagogai) nurodo, jog dirbant su mokyklinio amžiaus vaikais kyla daug sunkumų - ypač pabrėžiami elgesio ir mokymosi sunkumai.

Kita vertus, yra įrodyta, kad neužtikrinus savalaikio ir veiksmingo gydymo ankstyvų sutrikimų stadijų metu, šie sutrikimai gali paūmėti paauglystėje ir suaugus, o tada juos gydyti kur kas sudėtingiau ir brangiau. Uždelstas gydymas reikalauja didesnių asmeninių, šeimos, socialinių bei finansinių sąnaudų.

Mokykla yra svarbi fizinė aplinka vaikams, todėl ji puikiai tinka tokių problemų prevencijai ir jų gydymui. Labai svarbu, kad ankstyvoji intervencija, įgyvendinama teikiant įvairias paslaugas ir padedant specialistams, būtų prieinama vaikams ir šeimoms tik pasireiškus problemai. Taigi mokykla atlieka labai svarbų vaidmenį kuo anksčiau nustatant vaikų ir aplinkos problemas, teikiant pagalbą bendradarbiaujant su tėvais ir vaikais bei nukreipiant vaikus į specialias paslaugas teikiančias tarnybas.

Esama ir antros dimensijos, susijusios su santykiais bei mokyklos svarba psichikos sutrikimų prevencijos ir psichikos sveikatos stiprinimo programose. Pastaraisiais metais atlikti tyrimai, susiję su vaikų problemomis ir sunkumais, be šeimos svarbos, ėmė akcentuoti ir mokyklos įtaką. Nemažai tyrimų rodo, kad mokyklos ypatybės, socialinė aplinka bei vaikų teigiama arba neigiama patirtis šioje aplinkoje turi teigiamą arba neigiamą įtaką vaiko psichosocialiniam vystymuisi, mokymuisi bei elgesiui. Pavyzdžiui, įrodyta, kad mokykloje įgyjama vaiko patirtis yra susijusi su vaiko prisitaikymo joje kokybe, mokymosi sugebėjimais, mokymosi rezultatais, ryšių su bendraamžiais užmezgimu, savo paties suvokimu, savo vertės suvokimu ir moksleivio ugdomu savarankiškumu. Be to, visa tai yra siejama su emocine gerove ir socialiniu prisitaikymu viso žmogaus gyvenimo metu.

Remiantis aptarta schema, moderni mokykla turėtų imtis sudėtingo vaidmens, kuris sudarytų sąlygas ne vien mokymuisi, bet ir vaikų psichosocialinei raidai. Taigi dedamos pastangos siekiant nustatyti komponentus, lemiančius „efektyvią“ mokyklą; vienas pagrindinių komponentų yra sugebėjimas įsiklausyti į vaikų poreikius ir teikti jiems veiksmingą paramą, kuri būtų grindžiama bendravimu, supratimu ir rūpinimusi jais. Būtina ne tik skleisti žinias, bet ir kurti emocinę aplinką, kuri yra neišvengiamai susijusi su mokymosi procesu. Emocinę aplinką apibūdina santykių tarp mokyklos bendruomenės narių pobūdis ir kokybė. Mokykla, besirūpinanti mokymosi pagrindu bei kuriama emocine aplinka, gali veiksmingiau tenkinti vaikų poreikius ir ugdyti jų savarankiškumą bei priklausymo tam tikrai bendruomenei jausmą. Tai ypač svarbu vaikams, kurie patenka į raidos problemų turinčią rizikos grupę.

Tokios mokyklos kūrimas – sudėtingas procesas, kuriam neišvengiamai įtakos turi mokytojai. Profesinė literatūra pateikia pavyzdžių, atskleidžiančių, kad informacijos teikimas ir mokytojams skirti mokymai bei reakcija į bet kokią vaikų siunčiamą signalą yra svarbiausi parametrai, siejami su mokymo kokybe, praktika ir rūpinimusi jais. Kita vertus, mokytojų pasiruošimas kurti palankią emocinę atmosferą yra siejamas su geresniais vaikų mokymosi rezultatais ir socialiniu vystymusi, prisitaikymu mokykloje ir didesniu dėmesiu mokymosi procesui.

Pabrėžiama, kad dirbdami su jaunesnio amžiaus vaikais mokytojai turi atlikti „tėvų“ vaidmenį – sugebėti patenkinti vaikų poreikius bei kurti teigiamus santykius. Tyrimai pateikia įdomių rezultatų, kurie rodo, jog rūpinimasis vaikais ir geri santykiai tarp vaikų ir jų mokytojo tarytum „apsaugo“ vaikus, patenkančius į padidintos rizikos grupes. Nustatyta, kad vaikai, sugebantys spręsti nepalankias ir sudėtingas situacijas, šiuos gebėjimus išsiugdė tokių veiksmų, kaip geri santykiai su mokytoju ir jo teikiama parama, dėka.

Reikalavimai mokytojams nuolat didėja, todėl būtina ne tik jiems nuolat skiepyti naujas žinias bendrųjų psichikos sveikatos stiprinimo ir vaikų mokymo klausimų srityje, bet ir plėsti jų akiratį konkrečiais pavyzdžiais apie vaikų, patenkančių į rizikos grupes, poreikius. Mokytojų dalyvavimas psichikos sveikatos prevencinėse/intervencinėse programose mokyklose yra esminis veiksnys, siekiant tobulinti ir įgyvendinti psichikos sutrikimų prevencijos ir psichikos sveikatos stiprinimo programas mokyklose.

Remiantis aukščiau pateikta medžiaga, per pastaruosius dešimt metų mokyklose jau buvo sukurta ir įdiegta ne viena pirminės prevencijos programa tarptautiniu lygiu. Šių programų tikslas – užtikrinti ankstyvąją prevenciją mokyklos aplinkos sąlygomis. Galima išskirti tris tokių programų grupes: a) visus mokyklos vaikus apimančios intervencinės programos, siekiančios stiprinti vaikų psichosocialinę raidą ir sveikatą bei užkirsti kelią elgesio ar kitoms problemoms, b) intervencinės programos, skirtos tam tikrai mokinių populiacijai, kuri dėl įvairių priežasčių patenka į padidintos rizikos grupę, galinčią susidurti su psichosocialinės raidos sunkumais ir c) programos, skirtos nustatyti ankstyviems psichikos sutrikimams ir jiems gydyti.

Pastaraisiais metais visus moksleivius apimančios psichikos sveikatos stiprinimo ir ankstyvosios prevencijos programos (pasižyminčios universaliu požiūriu) tampa vis svarbesnės, nes šios programos tiesiogiai arba netiesiogiai padeda užtikrinti geresnius moksleivių mokymosi rezultatus, ugdyti jų emocinius ir socialinius gebėjimus, siekti emocinės gerovės bei puoselėti tarpasmeninius santykius ir bendravimą. Visa tai – svarbūs veiksniai, užtikrinantys ne tik gerus mokymosi rezultatus, bet ir tolygią psichosocialinę raidą. Klasės arba visos mokyklos lygiu panašios programos yra įgyvendinamos visų pirma sukuriant mokyklos taisykles, kurios užkerta kelią potencialioms problemoms ir / arba sudaro sąlygas atsiradusioms problemoms pašalinti.

Šių programų vertinimas leidžia patikrinti jų veiksmingumą. Remiantis profesine literatūra, psichikos sveikatos stiprinimo ir mokyklos aplinkos gerinimo prevencinė programa, skirta visiems moksleiviams ir įtraukianti visą mokyklą, siekianti gerinti visų moksleivių psichikos sveikatą ir pakeisti mokyklos aplinką, užtikrina veiksmingesnį ir ilgiau trunkantį teigiamą poveikį.

SIŪLOMA LITERATŪRA

Magazine *Advances in School Mental Health Promotion*. Internet source:

<www.schoolmentalhealth.co.uk/>

Sokou K. Schools promoting health, the European network, principles, objectives and methods. *Child and adolescent: Mental health and psychopathology*. 2000 2(1). P.152-165.

Tsiantis I. The importance of school in preventing child psychosocial development disorders. *Medicine*. 1981. 38(2). P. 81-85.

Wells J., Barlow J., Stewart-Brown S. A systematic review of universal approaches to mental health promotion in schools. *Health Education*. 2003. 103(4). P. 197-220.

PATYČIOS MOKYKLOJE: PRIEŽASTYS, PASEKMĖS IR ĮVEIKIMO STRATEGIJOS

MOKYKLOJE PASIREIŠKIANČIŲ PATYČIŲ APIBRĖŽIMAS BEI FORMOS

Mokykloje pasireiškiančios patyčios tarp moksleivių kelia vis daugiau susirūpinimo ir tampa aktualia diskusijų tema tiek *Lietuvoje*, tiek kitose šalyse. Pripažįstama, kad tai – socialinė problema; šį teiginį patvirtina ir *Lietuvos* mokyklose atlikti tyrimai.

Terminais „mokyklinės patyčios“ ar „viktimizacija“ apibrėžiama situacija, kurioje pasireiškia apgalvota, neprovokuojama, sistemiška ir pasikartojanti prievarta bei agresyvus elgesys, siekiant priekabauti, engti ir sukelti fizinį ar psichologinį skausmą aplinkiniams bendraamžiams mokykloje ar už jos ribų. Mokykloje pasireiškiančios patyčios tarp moksleivių gali būti fizinio, žodinio, psichologinio ir socialinio pobūdžio.

Patyčios dažniausiai pasireiškia:

- gestais, stumdymu, mušimu;
- žodinėmis atakomis, įžeidinėjimais, užgauliojimais, gąsdinimais;
- bauginimais;
- asmeninių daiktų niokojimu;
- vogimu;
- seksualiniu priekabiavimu ir smurtu;
- ignoravimu, nepriėmimu į grupę, komandinių žaidimų ir socialines veiklas.

Žodinės patyčios – tai nuolatiniai įžeidinėjimai arba nuolatinis vieno pasirinkto asmens erzinimas ir šaipymas iš jo. Fizinės patyčios – tai stumdymas, baksnojimai, sudavimai alkūne, spyriai, kojos pakišimas, smūgiai kumščiu ar mušimas naudojant ginklus ar kitus daiktus bei kiti veiksmai, kurie kelia fizinio sužalojimo grėsmę. Patyčių veiksmai, kurie siejami su bauginimu, – tai apgalvotas pinigų ar kitų asmens daiktų atiminėjimas, lydimas grasinimų ir/arba įpareigojimo

atlikti asocialius veiksmus, pavyzdžiui, įvykdyti vagystę ar suniokoti svetimą turtą. Elektroninės patyčios (e-patyčios) – tai gąsdinančių ar įžeidžiančių žinučių siuntimas elektroniniu paštu ar SMS žinutėmis. Taip pat yra keletas netiesioginių patyčių būdų, kurių metu skriaudėjas bando socialiai izoliuoti asmenį ar jį ignoruoti arba skleidžia piktavališkus melagingus gandus apie asmenį, siekdamas aplinkiniams įteigti jo nemėgti.

Bet kokių atveju, patyčios yra agresyvus elgesys, kuris siejamas su žmogaus prigimtimi ir išreiškiamas skirtingai – tai gali priklausyti nuo amžiaus ir lyties. Maži vaikai dažniau naudoja fizines patyčių formas, o vyresni linkę naudoti žodines patyčias. Augdami vaikai išmoksta rodyti ir labiau užslėptą agresiją, tokią kaip kito atstūmimas ir ignoravimas. Berniukai dažniau pasitelkia tiesioginę fizinę agresiją, o mergaitės – netiesioginę. Agresyviu elgesiu ne visada siekiama apgalvotai ir pakartotinai įbauginti silpnesnį. Agresyvus elgesys visų pirma yra būdas, padedantis išgyventi ar, kitaip tariant, patenkinti pagrindinius poreikius (pavyzdžiui, gauti maisto) ir apsiginti nuo manomų pavojų. Tinkamai ugdant moksleivius ir puoselėjant sveikus santykius, agresyvų elgesį galima panaudoti ir geriems, socialiems tikslams (pavyzdžiui, skatinti oratorinius sugebėjimus, iniciatyvumą, savo nuomonės argumentuotą dėstymą ir apgynimą, užsiimti sportu ir pan.) Vis dėlto agresyvus elgesys taip pat gali būti pasitelktas destruktijai ir žiaurumui prieš save patį ar kitus. Taigi kaip pasireišką agresyvus elgesys – socialia ar asocialia forma, – priklauso nuo mokymo, skatinimo elementų ir pan. Patyčių mokykloje atveju agresyvumas ir jėga (fizinė, psichologinė, socialinė) pasireiškia iškreipta forma ir yra naudojama valdyti kitus. Šis agresyvumas virsta tiek individualaus, tiek grupinio bendravimo su kitais forma. Esama daug tyrimų, kurie atskleidė sudėtingą santykį tarp skriaudėjo ir aukos. Šis santykis pasižymi nelygiomis jėgomis bei abiejų pusių nepakankamu gebėjimu kontroliuoti agresiją: skriaudėjas pasitelkia agresiją skausmui sukelti, o auka atvirksčiai neparodo savo jėgos, kad apsigintų.

Be to, svarbu pabrėžti, kad patyčios mokykloje yra grupinis reiškinys. Kitaip tariant, patyčios yra susijusios ne tik su skriaudėju ir auka, bet ir su tais asmenimis, kurie stebi arba žino apie patyčias, – tai yra stebėtojai. Tyrimai rodo, kad stebėtojų vaidmuo yra itin reikšmingas: net jei stebėtojai aktyviai neišitraukia į patyčias, savo veiksmais jie gali paskatinti skriaudėją arba pasyvumu parodyti, kad tokiam elgesiui pritariama. Taigi jie tarsi stimuliuoja patyčių reiškinį. Tą patį galima pasakyti ir apie suaugusius stebėtojus. Trumpai tariant, stebėtojai privalo būti įtraukti į patyčių situacijos aprašymą ir į mokykloje pasireiškiančių patyčių prevencijos programas. Vis dėlto tai nereiškia, kad atsakomybė atitenka aukai ir stebėtojams, – tiesiog norima pabrėžti, kad patyčios mokykloje turi ne vieną aspektą, o yra dinaminis ir socialinis procesas, susijęs ne vien su blogo stipraus vaiko ir jo gero-silpno bendraamžio savybėmis, bet įtraukiantis ir visą mokyklą bei jos bendruomenę.

Deja, dažniausiai su patyčiomis mokykloje nėra tinkamai kovojama. Tam tikri patyčių mokykloje atvejai yra slepiami, nes laikomi nepatogiais, stigmatizuojančiais skriaudėją, auką ir kenkiančiais pačios mokyklos įvaizdžiui. Bendrai paėmus, galima konstatuoti toli gražu nepakankamą žinių lygį ir prastą supratimą apie šį reiškinį. Iš tiesų, dažnai tiesiog trūksta žinių apie būdus, kaip tinkamai kovoti su patyčiomis mokykloje. Tėvai mažai kalba su vaikais apie kylančius sunkumus; patyčių aukos paprastai stengiasi pasitraukti iš nemalonios situacijos ir neieško suaugusiųjų pagalbos; mokytojai retai kalba su mokiniais apie patyčias mokykloje. Tačiau patyčios mokykloje turi didelę įtaką vaikų fizinei ir psichikos sveikatai bei jų psichosocialinei raidai. Kai kuriais atve-

jais tokie reiškiniai gali turėti pavojingų ir tragiškų padarinių.

PRIEŽASTYS

Mokyklinių patyčių apraiškos yra sudėtingos, jas nulemia asmeninių ir aplinkos veiksnių deriniai.

Galima išskirti štai tokias priežastis:

- vaiko asmeninės savybės (pavyzdžiui, temperamentas, raidos ypatybės, traumuojanti patirtis ir pan.);
- vaiko šeimos savybės (per griežtas auklėjimas ar auklėjimo stoka, agresyvaus elgesio modeliai, tėvų tarpusavio smurtas arba smurtas prieš pačius vaikus, nepastovus ryšys tarp tėvų ir vaikų ir t.t.);
- įvairūs mokyklos aplinkos aspektai (nepakankama priežiūra, per didelis moksleivių skaičius, aptarnaujančio personalo trūkumas, tinkamų skatinimo priemonių stygius ir t.t.);
- mokyklos psichologinė aplinka (konkurencija, kontrolė, nuasmeninimas, agresyvūs draudimo metodai, dėmesys mokymosi rezultatams, o ne santykiams ir t.t.);
- švietimo sistemos politika (pernelyg dažnai taikomos bausmės ir pašalinimas kaip drausminė nuobauda, netinkamos paskatos už socialiai priimtina elgesį);
- vaikų, tėvų, mokytojų požiūris į smurtą;
- smurto ir patyčių vaizdavimas žiniasklaidoje;
- bendros socialinės problemos, stiprinančios asocialų elgesį.

EPIDEMIOLOGINIAI DUOMENYS APIE PROBLEMOS DAŽNUMĄ

Nustatyta, kad Lietuvoje patiriančių patyčias vaikų yra apie 30%, tarp jų 28% berniukų ir 26,5% mergaičių. Kitus skriaudžiančių vaikų skaičiai yra tokie: 30,3% berniukų ir 16,6% mergaičių³. Tyrimo rezultatai rodo:

- Berniukai dažniau nei mergaitės tampa patyčių objektu.
- Tarp mokinių, kurie mokykloje patys tyčiojasi iš kitų mokinių, berniukų buvo apie 1,5 karto daugiau negu mergaičių.
- Nustatyta, kad berniukai dažniau pasitelkia fizinį smurtą nei mergaitės, kurios labiau linkusios užgaulioti bei įžeidinėti žodžiu.
- Dažniausiai tyčiojamasi iš 11–13 metų mokinių, o tyčiojasi dažniausiai 15-mečiai

³ Graikijoje patyčias patiria 23,13% berniukų ir 23,13% mergaičių. Lenkijoje – 7,67% berniukų ir 11,87% mergaičių. Duomenų apie Kiprą nėra (Šaltinis: Mokyklinė s patyčios Europoje, HBSC tarptautinė ataskaita 2005/2006)

MOKYKLOJE PATIRIAMŲ PATYČIŲ PSICHOSOCIALINIAI PADARINIAI VAIKAMS

Psichosocialinių patyčių padarinių yra daug ir įvairių.

Vaikai, kurie tampa patyčių aukomis gali:

- išgyventi stiprų stresą ir nesaugumo jausmą;
- atsisakyti lankyti mokyklą;
- praleidinėti pamokas;
- prasčiau mokytis;
- turėti mokymosi sunkumų, psichologinių ir fiziologinių problemų – galvos ir pilvo skausmai, miego sutrikimai, enurezė ir pan.;
- įgyti baimių, susirgti depresija, mėginti nusižudyti.

Vaikai skriaudėjai susiduria su rizika:

- būti pašalintiems iš mokyklos;
- prasčiau mokytis;
- bėgti iš namų;
- apie 50% suaugusių skriaudėjų tampa asocialiais ir pažeidžia įstatymus.

Mokyklinių patyčių padariniai yra rimti ir lemia vaikų psichosocialinį vystymąsi, todėl svarbu, kad mokykla įgyvendintų sistemingą prevenciją ir tinkamas priemonės užkirsti kelią bet kokiai patyčių formai mokykloje. Negalime pamiršti, kad vaikai turi teisę į saugią mokyklos aplinką.

VAIKŲ, DALYVAUJANČIŲ PATYČIŲ MOKYKLOJE SITUACIJOSE, BRUOŽAI

Aukos gali pasižymėti tuo, kad:

- yra labiau įsitempusios ir jaučiasi mažiau saugios nei kiti moksleiviai;
- yra ramios ir jautrios;
- yra introvertės ir vienišės;
- prastai save vertina;
- susidūrusios su smurtine situacija išsigąsta ir į ją reaguoja pasyviai;
- nemoka savęs apginti.

Susidūrusi su smurtu, auka:

- neturi pakankamai pasitikėjimo savimi ir nesugeba pasipriešinti;
- pasyviai susitaiko su smurtu;
- bijo galimo smurto ar bausmės iš suaugusiųjų pusės;
- yra sumišusi, nusivylusi, išgyvena intensyvų stresą ir paniką;
- pasitraukia nuošaliau ir verkia;

- yra įsitikinusi, kad suaugusiųjų įsikišimas nebus efektyvus;
- yra įsitikinusi, kad pasipasakojus apie patiriamas problemas suaugusiajam, smurtas prieš ją tik sustiprės.

Skriaudėjai gali pasižymėti tuo, kad:

- prastai save vertina, nors atrodo, kad jie labai savimi patitiki;
- yra aktyvūs ir hyperaktyvūs;
- agresyvūs;
- linkę pažeisti taisykles ir elgtis asocialiai;
- sugeba išsisukti sudėtingose situacijose;
- nejaučia sąžinės graužaties dėl savo elgesio.

Stebėtojai gali elgtis įvairiai, jie gali:

- palaikyti skriaudėją juokdamiesi ir kitaip rodydami pritarimą;
- pasitraukti iš situacijos apsimesdami, kad nieko nematė;
- patys jaustis aukomis, išsigąsti, sustingti;
- pasimesti, nežinoti ką daryti, pvz., kai išgyvena prieštaringas emocines būsenas ir nesiima ginti aukos;
- bandyti padėti aukai, pvz., nepritaria skriaudėjo veiksams ir ieško pagalbos.

Bendrai paėmus, pirmos keturios stebėtojų grupės tiki, kad patyčios yra smerktinas reiškinys, tačiau bijo patys tapti aukomis ar pabloginti aukos situaciją, jeigu nuspręš ginti skriaudžiamą vaiką. Vaikai stebėtojai, kurie stoja ginti patyčių aukas, turi aiškią poziciją dėl patyčių ir smurto, yra empatiški ir bendradarbiaujantys, patitiki savimi bei suaugusiaisiais, tiki, kad jų įsikišimas į susiklosčiusią situaciją gali pagelbėti.

POŽYMIAI, RODANTYS, KAD VAIKAS TAPO PATYČIŲ MOKYKLOJE AUKA

Keletas požymių:

- bloga nuotaika, atsisakymas eiti į mokyklą, pastarąjį grindžiant įvairiais negalavimais;
- bėgimas iš pamokų;
- blogėjantys mokymosi pasiekimai;
- pertraukų metu vaikas laiką leidžia netoli mokytojų ar mokyklos vadovų kabinetų;
- vėluoja į pamokas, vėlai grįžta namo;
- pakeičia maršrutą, kuriuo eina į mokyklą ar iš mokyklos namo;
- dažnai pastebimi suplėšyti ar kitaip sugadinti drabužiai;
- turi randų ir mėlynių ant kūno, kurios rodo patiriamą prievartą, bet neaiškina, iš kur jos atsiranda;
- dažnai pameta savo daiktus;
- dažnai prašo tėvų pinigų, nes prieš tai duotus sakosi pametęs;

- atsisako dalyvauti mokyklos renginiuose;
- pastebimi staigūs ir nuolatiniai nuotaikos pokyčiai;
- skundžiasi psichofizinėmis problemomis.

Jeigu pastebimas kuris nors iš aukščiau paminėtų požymių, išties tikėtina, kad vaikas patyrė smurtą ar patyčias, ir jam yra reikalinga skubi pagalba ir parama.

BŪDAI, PADEDANTYS KOVOTI SU PATYČIOMIS MOKYKLOJE

Europos DAPHNE Programa, kurios tikslas – įvertinti poreikius ir skatinti supratimą apie patyčias mokyklose, įtraukė pradinių klasių moksleivius į specialius psichoedukacinius užsiėmimus. Užsiėmimų tikslas – plėsti vaikų supratimą ir įgalinti moksleivius pasipriešinti patyčioms mokykloje. Įgyvendinus programą, buvo pastebėta, kad:

- sumažėjo vaikų, patiriančių patyčias, procentas (nuo 35,9% prieš programos vykdymą iki 29,4% po programos įgyvendinimo);
- sumažėjo skriaudėjų, kurie niekam nepasakojo apie tai, kad tyčiojasi iš kitų vaikų, skaičius (nuo 15,1% prieš programos vykdymą iki 13,5% po programos įgyvendinimo);
- procentas vaikų, kurie mano, jog mokytojai stabdo patyčias mokykloje, padidėjo (nuo 50,9% prieš programos vykdymą iki 64,4% po programos įgyvendinimo);
- taip pat mokinių, pritariančių, jog kiti mokiniai mokykloje reaguoja ir stabdo patyčias, skaičius padidėjo (nuo 31,8% prieš programos vykdymą iki 35,9% po programos įgyvendinimo).
- Programos rezultatai rodo, kad galima sėkmingai spręsti patyčių mokykloje problemą.

KOKIŲ VEIKSMŲ GALI IMTIS MOKYTOJAI, NORĖDAMI UŽKIRSTI KELIĄ GALIMOMS PATYČIOMS MOKYKLOJE?

Siekdami užkirsti kelią smurtui ir patyčioms mokykloje, mokytojai turi:

kalbėti su moksleiviais apie jų teises, elgesio taisykles mokykloje ir tai, kaip galima įveikti patyčias mokykloje;

- suteikti vaikams galimybę išreikšti agresyvumą priimtiniu būdu (pavyzdžiui, užsiimant sportu, menais ir pan.), siekti gerų rezultatų ir pripažinimo;
- stiprinti draugystę tarp vaikų ir pabrėžti vienybės svarbą kovoje su patyčiomis mokykloje;
- gilinti tėvų žinias apie problemą, tą daryti galima tiek individualiai, tiek grupėmis;
- spręsti izoliacijos ir socialinio atstūmimo problemą tarp moksleivių;
- ypatingą dėmesį skirti naujų moksleivių ar moksleivių, turinčių specialių poreikių, įtraukimui į mokyklos bendruomenę;
- nepalikti be priežiūros tų mokyklos patalpų ir teritorijų, kuriose gali vykti patyčios.

KOKIŲ VEIKSMŲ GALI IMTIS MOKYTOJAI, NORĖDAMI UŽKIRSTI KELIĄ JAU VYKSTANČIOMS PATYČIOMS MOKYKLOJE?

Jei būtina nedelsiant imtis priemonių prieš vykstančias patyčias mokykloje, mokytojai turėtų:

- užtikrinti auką, kad ji nėra kalta dėl to, kas vyksta;
- priminti vaikui, kad mokytojui rūpi, kas vyksta ir, kad jis yra tam, kad vaikui padėtų;
- pasakyti vaikui, kad situacija gali pasikeisti tik jam pačiam prabilus apie tai, kas vyksta; be to, prasiatari apie patyčias – tai nėra skundimas;
- kartu su visa klase aptarti įvykį; jį pristatyti kaip itin reikšmingą diskusijos objektą, už kurį atsakinga yra visa klasė, - taip skatinama klasės vienybė;
- pasiūlyti vaikui, kaip praktiškai įveikti sudėtingas situacijas;
- nedelsiant informuoti vaikų tėvus;
- nedelsiant informuoti kitus mokytojus bei mokyklos direktorių;
- jeigu reikia, paprašyti psichikos sveikatos specialisto pagalbos.

BENDRI PATARIMAI, KAIP ĮVEIKTI PATYČIAS MOKYKLOJE:

- visi patyčių incidentai privalo būti tiriami sistemiškai tiek kokybės, tiek kiekybės požiūriu;
- labai svarbu, kad Švietimo ministerija pasirūpintų rašytinėmis taisyklėmis, nustatančiomis kovos su patyčiomis strategijas. Šios taisyklės privalo numatyti, kaip turėtų būti fiksuojami incidentai, kaip vykdoma kovos su šiuo reiškiniu stebėseną, kaip moksleiviai informuojami apie pagalbos galimybes, kaip užtikrinti bendradarbiavimą su tėvais ir kaip organizuoti efektyvų vaikų stebėjimą pertraukų metu;
- svarbu suteikti mokytojams žinių, kaip atpažinti ir spręsti problemą;
- rekomenduojama nuolat skatinti tėvus ir teikti jiems paramą, siekiant, kad šie aktyviai įsitrauktų į mokyklos reikalus ir su ja bendradarbiautų;
- mokytojai privalo nuolat konsultuoti moksleivius ir taip stiprinti moksleivių grupes, sugebančias pasipriešinti patyčioms mokykloje;
- būtina kurti programas, stiprinančias moksleivių psichikos sveikatą; šias programas būtina integruoti į mokymo programą, jos turėtų apimti įvairias temas ir būti susijusios su mokomaisiais dalykais;
- būtina užtikrinti, kad švietimo įstaigose dirbtų vaikų ir paauglių psichikos sveikatos specialistai (vaikų psichologai, psichologai, socialiniai darbuotojai), kurie galėtų tarpininkauti sprendžiant kasdienes mokyklos psichosocialines problemas.

UŽSIĖMIMAI SU MOKSLEIVIAIS

BENDRI METODOLOGINIAI NURODYMAI

Pastaraisiais metais vis labiau pripažįstama, kad moksleivių psichikos ir socialinės sveikatos stiprinimas – ne vien tik sveikatos organizacijų atsakomybė. Mokykla tampa vis svarbesne vieta, kurioje moksleiviams privalo būti suteiktos sąlygos asmeniniam vystymuisi ir psichosocialiniams įgūdžiams ugdyti.

Pastebima, kad vienos sėkmingiausių pirminės ir antrinės prevencijos programų, skatinančių moksleivių psichosocialinę sveikatą, buvo sukurtos ir įdiegtos mokyklose; be to, intervencija mokyklinio amžiaus vaikų atžvilgiu yra ypač sėkminga. Modernūs darbo planai, skirti psichosocialinei sveikatai skatinti, ypač susiję su patyčiomis mokykloje, negali remtis vien tik informacijos sklaida moksleiviams apie konkrečius klausimus. Priešingai, šių planų metodologija remiasi santykiais bei sąveika tarp moksleivių, įgūdžių, leidžiančių moksleiviams įgyti pasitikėjimo savimi bei derybinių sugebėjimų ugdymu, mokėjimu nustatyti ribas bei teisingų sprendimų pasirinkimu. Paprastai šie planai remiasi gyvenimiška patirtimi bei aktyviu ir bendradarbiavimo dvasią skatinančiu mokymusi. Tokio pobūdžio mokymasis – griežtų ribų neturintis psichoedukacinis procesas; ribas nustato patys dalyviai atsižvelgdami į esamą situaciją, problemas ir interesus.

Patyčių prevencijos mokykloje darbinuose planuose patartina remtis bendradarbiaujančios moksleivių komandos dinamika. Šie planai turėtų būti įgyvendinami pritarimo, skatinimo ir kūrybiškumo aplinkos sąlygomis – taip skatinama empatija ir solidarumo dvasia. Jei bus sukurta tokia aplinka, didesnė tikimybė, kad į prevencines programas bus įtraukti ir vaikai, turintys specialiųjų mokymosi poreikių, etninės, religinės ir politinės mažumos, skirtingų socialinių sluoksnių vaikai ir kad tokiu būdu bus atsižvelgta į visų jų sugebėjimus. Tokios programos suteikia moksleiviams galimybę ugdyti pažintinius, psichoemocinius ir socialinius sugebėjimus bendradarbiaujant ir stiprinant savitarpio ryšius su kitais moksleiviais bei mokytojais.

Šio proceso metu mokytojai ir moksleiviai lygiomis teisėmis dalyvauja programoje ir kuria jos struktūrą. Pagrindinis mokytojo vaidmuo – koordinuoti, tarpininkauti, konsultuoti bei teikti paramą. Mokytojas prižiūri procesą, stebi dalyvių komandas, prireikus įsikiša į proceso eigą ir skatina moksleivius.

Įgyvendinant minėtus planus, moksleiviai ir mokytojas drauge aptaria problemą, stengiasi ją su-

prasti ir kuria strategiją, kaip ją įveikti. Darbas vyksta taip, kad būtų pasiektas konkretus galutinis rezultatas; problemą konkretizuoti galima įvairiais būdais – pristatant spektaklį, surengiant meno parodą, rašant esė su pasiūlymais ar pan.

Įgyvendinant planą, kuriuo siekiama gerinti moksleivių psichosocialinę sveikatą mokykloje sprendžiant patyčių problemą, reiktų vadovautis šiais konkrečiais etapais:

- pasiūlyti temą;
- pasikeisti nuomonėmis ir temos įvertinimais;
- kurti veiksmų planą;
- pasirašyti sutartį;
- konkretizuoti atskirų komandos grupelių darbą;
- užbaigti projekto veiklas;
- įvertinti procesą;
- pristatyti galutinį rezultatą.

Plano įgyvendinimo metu naudojamos šios priemonės:

- aktyvus klausymasis;
- dialogas;
- minčių lietus;
- vaidinimas;
- meninė kūryba.

BENDRI ĮGYVENDINIMO PRINCIPAI

Programos, įtraukiančios vaikus į patyčių prevencijos mokyklose veiklas, remiasi bendru švietimo modeliu, kuris teigia, kad švietimo procesas yra panašus į pagalbos procesą. Pavyzdžiui, mes manome, kad mokymasis yra procesas, kurio metu keičiasi mūsų suvokimas apie tam tikrus pasaulio aspektus. Kita vertus, mokymosi proceso metu keičiasi ir mokytojai, norėdami prisitaikyti ir geriau suprasti vaikų kasdienes problemas. Procesai, kurie padeda supaprastinti vykstančius pokyčius, yra panašūs ir remiasi siekiu užtikrinti abipusiai pagarbius santykius, apibūdinamus kaip bendradarbiavimas. Būtent tokie santykiai, kai pripažįstami ir gerbiami prisiimti vaidmenys, turimi įgūdžiai ir žinios, ir laikomi pokyčių pradžia. Visa tai galėtume apibūdinti kaip projektų seką – būtent projektų, besiremiančių sistemiskai ir bendrai priimamais sprendimais svarbiais klausimais, jų detalizavimu, bendrai apibrėžiamais tikslais, strateginiu planavimu, abipusiu palaikymu ir reguliaria peržiūra bei įvertinimu.

Teigti, kad minėti procesai yra panašūs, leidžia prielaida, jog įgūdžiai, kurių reikia mokytojams gerinant mokymosi procesą, yra panašūs į tuos, kuriuos turi puoselėti ir moksleiviai, - tai pagarbūs požiūris į kitus dalyvius, empatija, autentiškumas, kuklumas, entuziazmas, sąžiningumas, dorumas arba asmeninė stiprybė.

Žemiau išvardiname principus, kurie mokytojams turėtų padėti suprasti, kaip galima įgyvendinti programas. Tiesioginis šių programų poveikis nepriklauso nuo konkrečių mokytojų veiksmų

įgyvendinant programą (pavyzdžiui, parodant pagarbą) ar proceso, kuriuo vadovaujasi, pobūdžio (pavyzdžiui, problemų nagrinėjimas pačios programos kontekste). Visi šie veiksmai iš esmės nesiskirs, nes turi visų pirma būti vertinami kaip pastangos sukurti vaikams teikiančios pagalbos modelį. Mokytojai privalo stebėti, ko jie moko ir ką propaguoja. Antra, turi būti pabrėžiamas elgesys, kurio tikimasi iš vaikų, kiekvienu įmanomu ir tinkamu momentu. Pagrindiniai principai yra šie:

- mokytojai turi remtis programoje dalyvaujančių moksleivių žiniomis, patirtimi, sugebėjimais bei įgūdžiais ir šiuos jų privalumus gerbti;
- visi programos veiksmai turi būti apibūdinti iš anksto ir kuo daugiau;
- programa turi būti lanksti, kad galėtų patenkinti konkrečios moksleivių komandos poreikius;
- mokytojas turi sudaryti sąlygas atvirai diskusijai su dalyvaujančiais moksleiviais bet kokia tema ir taip užtikrinti nuoširdų ir konstruktyvų abipusį bendravimą;
- šis apibusis bendravimas turi būti gerbiamas ir pritaikytas programos veikloms, atsižvelgiant į dalyvaujančių moksleivių poreikius; poreikius moksleiviai išreiškia išsakydami savo pastabas;
- kiek tai įmanoma, struktūra, vyksmas ir edukaciniai metodai turi atspindėti palaikymo proceso, kurio moksleiviai yra mokomi, bruožus;
- su moksleiviais mokytojai turi elgtis pagarbiai ir sugebėti pažvelgti į situaciją mokinių akimis; jie turi būti autentiški, nuoširdūs, sąžiningi ir rodyti tinkamą entuziazmą;
- mokytojai turėtų skatinti santykius su dalyviais, kurie iš tikrųjų pripažįsta bendradarbiavimo principą ir vadovaujasi juo;
- mokymosi metodai turi skatinti smalsumą ir sudominti (o ne būti pagrįsti prievarta) bei padėti dalyvaujantiems moksleiviams patiems analizuoti problemas ir tokiu būdu geriau suprasti visus programos veiklų aspektus;
- šių tikslų turi būti siekiama skatinant moksleivius, pateikiant tinkamus klausimus, skiriant dėmesį pauzėms ir apibendrinimams, vadovaujantis kūrybiškos konfrontacijos ir derybų su dalyvaujančiais moksleiviais atspindėjimo ir įsijautimo principu;
- programos veiklos turi būti įdomios, skatinančios ir malonios;
- šios veiklos turi turtinti patirtį, skatinti interaktyvumą ir būti kiek įmanoma praktiškesnės;
- analizuojant problemas, pirmą žingsnį turi žengti moksleiviai, kiekviena tokia analizė privalo skatinti savistabą, o dalyvaujančių moksleivių mintys turi būti atidžiai stebimos;
- pastebėjus panašumų tarp programos veiklų ir pagalbos teikimo konkrečiose situacijose, jie nedelsiant turėtų būti pabrėžti;
- dėmesys turi būti kreipiamas į atsakomybės ir savo vertės ugdymą bei dalyvaujančių moksleivių supratimą; be to, kai situacija leidžia, būtina pabrėžti pastarųjų sugebėjimus, pasiekimus ir įgūdžius;
- mokytojai privalo būti pasiruošę atpažinti ir analizuoti dalyvaujančių moksleivių sunkumus;

- visais atvejais mokytojai privalo skatinti moksleivius spręsti problemas;
- mokytojai privalo skatinti moksleivius aktyviai dalyvauti, kad šie nebijotų kelti klausimus ir skirti laiko situacijai apmąstyti prieš imantis veiksmų;
- mokytojai turi skatinti moksleivius aktyviai klausytis, klausinėti ir apmąstyti situaciją prieš imantis veiksmų;
- mokytojai turi padėti moksleiviams patiems rasti galimus veiksmus ar sprendimus, o jei būtina, teikti pasiūlymus;
- esant galimybei, dalyvaujantiems moksleiviams privalo būti leista stebėti ir taikyti savo turimus įgūdžius saugios ir palaikančios aplinkos sąlygomis; kalbama apie aplinką, galinčią suteikti konstruktyvų atgalinį atsaką, nes tokioje aplinkoje moksleiviai galėtų efektyviai tobulinti savo įgūdžius;
- mokytojai turi atsižvelgti į dalyvaujančių moksleivių komandos dinamiką, stiprinti jų įgūdžius burti komandą ir joje dirbti.

Kiekvienos veiklos susitikimui vadovauja mokytojas. Jis turi pradėti susitikimą, apibrėždamas konkrečios veiklos struktūrą, apžvelgdamas, kas jau įvyko (praėjusią savaitę ar anksčiau) ir papasakoti, kas vyks toliau – turinio, struktūros ir tikslų prasme.

Diskusijos turėtų būti kuo įdomesnės ir patrauklesnės; be to, jos turi būti supaprastintos naudojant Sokrato metodą, tai yra pateikiant klausimus ir padedant dalyvaujantiems moksleiviams patiems rasti atsakymus. Dalyvaujančių moksleivių grupių mokytojai gali pasirinkti bet kokius kūrybinius metodus, kurie skatintų dalyvavimą. Kiekvienas indėlis turi būti pripažintas, gerbiamas ir tinkamai įvertintas. Moksleivių išitraukimas nustatomas pateikiant papildomus klausimus arba kitus skatinimo būdus (pavyzdžiui, „Ką turi omeny tai sakydamas?“ arba „Paaškind tai plačiau“, arba „Kodėl manai, kad tai yra svarbu?“)

Pagrindiniai klausimai, dėl kurių vyksta diskusijos, turi būti užrašyti, pavyzdžiui, ant lentos, kad visi juos galėtų matyti vienu metu. Galima naudoti ir rašomąją lentą (*flipchart*), tačiau viename lape bus sudėtinga surašyti visą informaciją nuo pat diskusijos pradžios. Gali būti sudėtinga tinkamai ir aiškiai struktūruoti tikslus dideliame popieriaus lape, bet pasistengus tai įmanoma, pavyzdžiui, galima pasinaudoti histograma.

Mokytojas privalo kontroliuoti ir prisidėti apibendrinant grupės diskusiją bei prireikus dalintis savo žiniomis. Tai padeda palaikyti grupės diskusiją, išsiaiškinti dalyvių mintis ir žinias, pagyvinti diskusiją ir aktyviau į ją įtraukti moksleivius. Be to, toks metodas padės dalyviams susimąstyti ir kuo daugiau aptarti konkrečią problemą. Mokytojas turėtų leisti komandos nariams laisvai diskutuoti ir nesikišti į procesą, kol laikomasi taisyklių, tai yra, vienas kalba, o visi klausosi. Tokios diskusijos dažnai yra aktyvios. Nesutarimai tarp grupės narių turėtų būti sprendžiami atsargiai – taip, kad netrukdytų mokymosi procesui.

Siekdamas efektyvumo, mokytojas privalo aiškiai suvokti problemą ir visada vadovautis konkrečios veiklos tikslais. Pagrindinis tikslas - skatinti moksleivius nagrinėti konkrečią temą kuo daugiau ir giliau. Kad palengvintų šią užduotį, mokytojas pateikia vieną pagrindinį klausimą ir padeda komandai sukaupti dėmesį ieškant atsakymo. Siekiant, kad viskas sklandžiai klostytųsi, būtina gerai pasiruošti kiekvienai temai. Kitaip tariant, mokytojas privalo turėti pakankamai informacijos, išmanyti su tam tikra sritimi susijusią teoriją, metodus ir tyrimus ir galbūt turėti paruošęs detalų

raštu suformuluotą atsakymą sau, kad galėtų vesti diskusiją. Žinoma, šis atsakymas neturėtų būti tiesiogiai perskaitytas moksleiviams, bet turėtų pasitarnauti kaip priemonė palengvinti diskusiją.

Baigiantis diskusijai mokytojas turėtų apibendrinti pagrindinius nagrinėtus dalykus. Aptarimas turėtų būti trumpas ir atspindėti tik svarbiausius diskusijos aspektus. Tokio pobūdžio aptarimas būtinas – nesvarbu, ar problema buvo išsamiai aptarta, ar liko neišspręstų klausimų. Tiesą sakant, problema nebūtinai turi būti išsamiai išanalizuota per skirtą laiką; pagrindinis tikslas – siekti, kad komanda kuo labiau tobulintų savo įgūdžius per visą jai skirtą laiką. Mokytojas gali apibendrinti, kaip pavyko aptarti temą ir išvardinti galimus neaptartus klausimus.

MOKYTOJO DARBAS IR VAIDMUO

Mokytojai patys privalo turėti tuos įgūdžius, kuriuos tam tikra programa yra numačiusi ugdyti. Mokytojai privalo rodyti moksleiviams pagarbą, sugebėti į juos įsiklausyti, būti nuoširdūs ir entuziastingi. Jiems būtina mokėti įdėmiai klausytis moksleivių minčių bei jausmų ir stengtis pakreipti jų diskusijas tinkama kryptimi. Mokytojai privalo skatinti ir paremti moksleivius, tačiau kartais gali elgtis griežtai ir nepermaldaujamai, siekdami paskatinti komandą įsigilinti į analizuojamą problemą ar tobulinti sugebėjimus bei įgūdžius, kurių ugdymas ir yra šių užsiėmimų tikslas. Mokytojai privalo rasti kuo daugiau paskatų dalyvaujantiems moksleiviams ir visai komandai; jie taip pat turi pastebėti kilusias problemas ir sunkumus bei atvirai juos aptarti.

Mokytojo vaidmuo - palengvinti moksleivių diskusijas, jiems vadovaujant ir nurodant kryptį bei organizuojant visos komandos darbą. Tokiu būdu mokytojai šiame projekte tenka tokie vaidmenys:

- Kruopščiai pasiruošti visoms programos veikloms, kad būtų aišku, ko siekiama.
- Kiekvienos veiklos programos dalies atveju, nustatyti - iki galo ar dalinai, – kas jau yra nuveikta ir pateikti informaciją apie aptartus dalykus. Paaiškinti moksleiviams veiklų tikslus ir jiems pateikti aiškius nurodymus, kuo reikės užsiimti.
- Siekiant, kad veikla kuo lengviau klostytųsi, rekomenduojama pačioje pradžioje pateikti bendrus klausimus ir skatinti moksleivius ieškoti atsakymų.
- Moksleiviui turi būti leista atsakyti vienu metu tik į vieną pagrindinį klausimą, į kurį jis/ji nori atsakyti. Taip siekiama užtikrinti, kad atsakymas būtų išgirstas, jo atžvilgiu būtų išsakomi komentarai, ir prasidėtų diskusija, kitiems moksleiviams dar net nepateikus savo atsakymų.
- Surašyti pagrindines mintis lentoje ar skaidrėje (pasinaudojant projektoriumi), kad moksleiviai jas gerai matytų.
- Veiklos pabaigoje mokytojas turi pristatyti diskusijos išvadą.
- Organizuoti moksleivių komandą, suteikiant jos nariams kuo daugiau laisvės.
- Sekti laiką.
- Visada užtikrinti, kad sunkumų turintis moksleivis nebūtų žlugdomas ar tildomas kitų kritikos, net jei ta kritika yra konstruktyvi.
- Skatinti interaktyvų bendravimą.

- Prireikus prisidėti prie diskusijos, paaiškinti savo pastabas, apibendrinti pagrindines mintis.

TRUMPAS UŽSIĖMIMO STRUKTŪROS PAVYZDYS

Pagrindiniai užsiėmimų tikslai:

- suprasti patyčias, plėsti supratimą patyčių mokykloje klausimu ir užkirsti joms kelią
- paaiškinti, kaip psichoedukaciniu būdu galima daryti įtaką norint užkirsti kelią patyčioms mokykloje.

Užsiėmimų trukmė yra apie 90 minučių. Jeigu nėra galimybių daryti užsiėmimą pusantros valandos, galima dalinti kiekvieną užsiėmimą pusiau (gautųsi 22 užsiėmimai) arba trumpinti užsiėmimo laiką, pasirenkant klasei aktualiausias užduotis.

Norint įgyvendinti aukščiau minėtus tikslus, mokytojams siūloma suorganizuoti 11 užsiėmimų su moksleiviais; turi būti parengta ir tiek pat darbo planų. Kiekvienas užsiėmimas turėtų atspindėti šiuos aspektus:

- struktūrą,
- temą,
- tikslą,
- įgyvendinimo metodus ir medžiagą, padedančią siekti tikslo,
- veiklas.

Kiekvieno užsiėmimo pradžioje rekomenduojama:

- išvardinti tikslus,
- pristatyti ir atskleisti užsiėmimo ryšį su prieš tai vykusiais užsiėmimais,
- išvardinti veiklas, metodus ir medžiagas, kurios bus naudojamos.

Kiekvieno užsiėmimo pabaigoje rekomenduojama:

- apibendrinti,
- įvertinti,
- informuoti apie kito užsiėmimo turinį.

KIEKVIENO UŽSIĖMIMO TEMA IR TIKSLAI

1-AS UŽSIĖMIMAS:

A. Tema: „Su programa susijusi informacija – sutarties pasirašymas“

B. Tikslai:

1. Informuoti moksleivius apie programą, kurią jie įgyvendins.
2. Sustiprinti pasitikėjimo ir saugumo atmosferą, kuri padės pasiekti programos tikslus.

2-AS UŽSIĖMIMAS:

Tema: „Sutarties pasirašymas“

Tikslai:

1. Sustiprinti pasitikėjimo ir saugumo atmosferą, kuri padės pasiekti programos tikslus.
2. Nustatyti pagrindines grupės darbo taisykles, užtikrinti vaikų pritarimą ir pasirašyti sutartį.

3-AS UŽSIĖMIMAS:

A. Tema: „Diskusija apie patyčias“

B. Tikslai:

1. Suprasti patyčias.
2. Remiantis pateiktu tekstu aptarti situaciją ir į ją įsitraukusius žmones, atskleisti kilusius jausmus.
3. Įvardinti aptarto reiškinių neigiamas pasekmes.

4-AS UŽSIĖMIMAS:

A. Tema: „Empatija ir vieningumas“

B. Tikslai:

1. Aptarti šių elementų svarbą susiklosčius patyčių situacijai.
2. Stiprinti empatiją ir vieningumą.

5-AS UŽSIĖMIMAS:

A. Tema: „Įvairovė“

B. Tikslai:

1. Didinti moksleivių gebėjimą atpažinti skirtumus ir panašumus tarp žmonių.
2. Skatinti tolerantišką požiūrį į skirtumus tarp žmonių.
3. Ugdyti gebėjimą kūrybiškai žvelgti į žmonių skirtumus ir juos išnaudoti.

6-AS UŽSIĖMIMAS:

A. Tema: „Patyčių mokykloje reiškinių supratimas; dalyvių vaidmenys“

B. Tikslai:

1. Suprasti, kas yra patyčios.
2. Pamaštyti apie tai, kas būdinga skriaudėjui, aukai ir stebėtojams.

7-AS UŽSIĖMIMAS:

A. Tema: „Patyčių mokykloje pasekmės“

B. Tikslai:

1. Suprasti patyčių mokykloje pasekmes.

2. Išmokyti atpažinti elgesį ir simptomus, kurie gali būti susiję su patyčiomis.

8-AS UŽSIĖMIMAS:

A. Tema: „Kova su patyčiomis - I“

B. Tikslai:

1. Plėsti suvokimą apie patyčias; visos moksleivių bendruomenės emocijas ir veiksmus sutelkti kovai su patyčiomis mokykloje.
2. Skatinti moksleivius siūlyti efektyvius būdus kovai su patyčiomis.
3. Aptarti klasės draugų, mokytojų ir tėvų vaidmenį esant patyčių situacijai.
4. Pabrėžti, kad kalbėti apie vykstančias patyčias nėra skundimas.

9-AS UŽSIĖMIMAS:

A. Tema: „Kova su patyčiomis – II: komandos galia“

B. Tikslai:

1. Plėsti suvokimą ir moksleivių bendruomenės emocijas bei veiksmus sutelkti kovai su patyčiomis.
2. Skatinti moksleivių komandas realiame gyvenime aktyviau įsitraukti į patyčių pirminės ir antrinės prevencijos diegimo procesus, siekiant efektyviau kovoti su patyčiomis mokykloje.

10-AS UŽSIĖMIMAS:

A. Tema: „Diskusija su tėvais apie patyčias: pasiruošimas susitikimui“

B. Tikslai:

1. Apibendrinti patyčių aspektus, aptartus per praėjusius užsiėmimus.
2. Kūrybiškai pasinaudoti moksleivių sukauptomis žiniomis apie patyčias, taikant meninę ar kitą kūrybinę išraišką.
3. Surengti susitikimą su tėvais.

11-AS UŽSIĖMIMAS:

A. Tema: „Programos įvertinimas“

B. Tikslai:

1. Paprašyti programos dalyvių pasidalinti mintimis ir padiskutuoti apie dalyvavimo programoje patirtį.
2. Paprašyti jų įvertinti programą.
3. Paprašyti jų įvertinti savo pačių dalyvavimą užsiėmimuose.
4. Juos paskatinti pasidalinti jausmais, kilusiais programos metu.
5. Paprašyti pasidalinti jausmais, kylančiais programai baigiantis.

Mokytojas turi aiškiai suprasti, kad užsiėmimų pagrindas yra santykiai ir bendravimas tarp moksleivių bei tarp moksleivių ir mokytojų. Užsiėmimų metu vyksta ne techninis, o aktyvus emo-

cinis darbas. Taigi tikimybė, kad moksleiviai įgis naujų socialinių įgūdžių ar pakeis savo nuostatas, iš esmės priklauso nuo santykių ir bendravimo kokybės.

B. SUSITIKIMAI SU TĖVAIS

Šiuolaikiniai švietimo tyrimai rodo, kad veiksmingiausios mokykloje diegiamos sveikatos programos yra tos, kurios geba kūrybiškai įtraukti mokslivųjų tėvus, institucijų atstovus, įtakingus asmenis ir bendruomenės narius.

Būtent dėl šių aspektų aptariama programa tampa novatoriška – ją įgyvendinant, įtraukiami ir tėvai. Taigi tokiu būdu moksleiviams suteikiama galimybė pasidalinti sukauptomis žiniomis už mokyklos ribų.

Tėvų dalyvavimas praktiškai palengvina šį procesą. Be to, jų dalyvavimas reikšmingai prisideda prie programos efektyvumo. Tėvams rekomenduojama surengti du užsiėmimus, kurių metu būtų nagrinėjamos šios temos ir keliami šie tikslai:

1-AS SUSITIKIMAS

A. Tema: „Informacija apie patyčias mokykloje“

B. Tikslai:

1. Pristatyti tėvams patyčių reiškinį mokykloje.
2. Skatinti tėvus diskutuoti apie patyčių incidentų prevenciją ir kontrolę.
3. Informuoti tėvus apie iniciatyvą įgyvendinti darbinus planus.
4. Užsitikrinti tėvų sutikimą vaikams dalyvauti programoje.

Siūloma pirmą susitikimą su tėvais surengti 15 dienų prieš užsiėmimų pradžia. Pabrėžiama abiejų tėvų dalyvavimo svarba.

2-AS SUSITIKIMAS

A. Tema: „Galutinio rezultato pristatymas“

B. Tikslai:

1. Pristatyti galutinį rezultatą.
2. Pabaigti prezentaciją ir pristatyti rezultatus.

Šis susitikimas turėtų vykti neoficialioje aplinkoje. Tėvai kviečiami atvykti į susitikimą, kurio metu jiems bus parodytas galutinis programos įdirbis bei pristatyti rezultatai. Tokiu būdu moksleiviai ir mokytojai turės galimybę pasidalinti nuomonėmis, patirtimi bei kilusiais sunkumais, o svarbiausia – pasidžiaugti galimybe kūrybiškai keisti situaciją.

1. Užsiėmimas

Programos pristatymas

Pirmas susitikimas yra ypač svarbus todėl, kad mokiniai bus informuojami apie įgyvendinamo darbo plano tikslus ir programos turinį.

Pirmo susitikimo metu:

- dalijimasi nuomonėmis, priimamas sprendimas dėl mokytojo pasiūlytos iniciatyvos;
- pristatoma tema (pristato mokytojas);
- skatinamas sąmoningumas ir stengiamasi sudominti moksleivius;
- mokiniai sutinka vykdyti darbo planą;
- apibrėžiami bei aptariami tikslas ir uždutys;
- pristatomas veiklos planas;
- numatomas tvarkaraštis.

Pirmo susitikimo metu svarbu sukurti šiltą, palankią atmosferą, kuri skatintų vaikus dalintis idėjomis, nuomonėmis bei jausmais, – bendradarbiauti ir vienas kitą lengviau priimti leidžianti aplinka užtikrintų visų komandos narių aktyvų įsitraukimą įgyvendinant darbo planą.

Mokytojas turėtų paaiškinti mokiniams, kad ši veikla nėra standartinė ir nebus vertinama pažymiais. Tai – papildoma veikla, skatinanti bendradarbiavimą ir ugdanti asmeninius bei socialinius įgūdžius.

Įveikus aukščiau išvardintų paaiškinimų etapą laukia **sutarties** pasirašymas – svarbus momentas mokiniams. Sutartyje apibrėžiami ateities veiksmų principai ir taisyklės. Pastebėta, jog suteikiant laisvę patiems vaikams kurti principus – tai yra, kai teises ir pareigas nustato pačių mokinių komandos, – vaikai jaučiasi tarsi automatiškai susieti šių normų ir yra linkę laikytis komandos strategijos. Mokiniams yra suteikiamos teisės ir išaiškinamos pareigos – taip ugdomi pasitikėjimas ir pagarba.

Svarbu, kad mokinių kūrybinis procesas prasidėtų įvardijant teises, o šios padėtų nustatyti pareigas (toliau bus pateiktas pavyzdys).

A. TIKSLAI

1. Informuoti mokinius apie programą, kuri bus įgyvendinama.
2. Stiprinti saugumo ir pasitikėjimo atmosferą, kuri prisidės prie programos sėkmės.

B. METODAS

- Diskusijos,
- Uždutis susipažinti

C. PRIEMONĖS

- Dėžutės su raidžių kortelėmis
- Iškarpa iš laikraščio, paveikslukai, iliustracijos
- Kompiuteris - internetas – projektorius

D. VEIKLŲ APRAŠYMAS

1 VEIKLA: ĮVADAS

1. Mokytojas su mokiniais pradeda įžanginę diskusiją apie patyčias, po to prašo pateikti pavyzdžių bei pasidalinti savo nuomonėmis apie patyčių reiškinį. Siekdamas aktyvesnės diskusijos, mokytojas gali naudoti *iškarpa* iš laikraščio, *nuotrauką* ar žiniasklaidos *straipsnį* (gali būti naudojama viena iš užsiėmimų prieduose pateiktų paveikslukų, arba mokytojas gali parengti medžiagą savo nuožiūra).
2. Mokytojas pasiūlo įgyvendinti *darbo planą* (projektą), kurio tikslas – suvokti patyčių mokykloje problemą ir sugebėti ją išspręsti. Be to, mokytojas informuoja, kad įgyvendinus *darbo planą* svarbu organizuoti „atvirų durų dieną“ mokyklos bendruomenės nariams ir pristatyti bendros veiklos rezultatus – piešinių parodą arba vaidinimą, atspindinčius, kaip pokyčiai buvo pritaikyti kasdieniame mokyklos gyvenime arba koks yra moksleivių požiūris į patyčių reiškinį ir kaip jie elgiasi, susidūrę su tokia situacija.
3. Diskusija. Mokiniai išsako savo požiūrį į pasiūlymą ir užima poziciją, dalindamiesi idėjomis, poreikiais ir norais. Mokytojas pateikia paaiškinimus, atsako į mokiniams kilusius klausimus – tai turėtų paskatinti priimti pasiūlymą dėl *darbo plano* įgyvendinimo.

2 VEIKLA

Užsitikrinus mokinių sutikimą dalyvauti veikloje, mokytojas kviečia mokinius pakeisti klasės aplinką. Jis pasiūlo sustumti visus suolus ratu, o mokiniams susėsti aplink jį. Po to mokiniai kviečiami siūlyti būdą ar žaidimą, kurio metu būtų galima nuspręsti, kokia tvarka jie susės prie stalo.

Pavyzdys. Mokiniai žaidžia „aklą vištą“: groja linksma muzika; vienas mokinių užrištomis akimis persekioja kitus ir turi juos pagauti. Pagauti žmonės vienas po kito sėda prie stalo.

Kai vaikai susėda ratu, mokytojas jiems užduoda klausimą: „Kodėl, jūsų manymu, mes taip

susėdome? Ką apie tai galvojate?”

Gali būti, jog kai kurie vaikai nenoriai keis vietą, gali kilti pasipriešinimas, tačiau jis paprastai tęsiasi tol, kol vaikai nesusėda į naujas vietas. Siekdamas numalšinti pasipriešinimą, mokytojas gali paaiškinti mokiniams, kad didelis ratas (apvalus stalas) yra puiki vieta diskutuoti bei keistis nuomonėmis. Užduotys, kurias mokiniai atliks, neprimins įprastos pamokos – šiuo atveju bus stengiamasi dalintis jausmais.

3 VEIKLA

Mokytojas pasiūlo moksleiviams pažaisti. Žaidimas vadinasi ”Patyčių abėcėlė”. Trys šalia susėdę moksleiviai susiburia į komandą. Visoms grupelėms po tris moksleivius išdalinamos dėžutės, kurių viduje – kelios mažos kortelės. Ant kiekvienos kortelės užrašyta raidė. Vaikai turi sugalvoti su patyčiomis susijusius žodžius, prasidedančios būtent ta raide. Dėžutėse ant kortelių turi būti užrašytos tos pačios raidės, kad visoms grupėms būtų suteiktos vienodos galimybės.

Laimės daugiausia žodžių sugalvojusi komanda.

4 VEIKLA

Šios veiklos metu moksleiviai mokosi prisistatyti. Tai susipažinimo žaidimas, kurį sudaro trys etapai:

1 etapas: moksleiviai atsistoja ir vaikštinėja po klasę. Susitikę kitą moksleivį, jie paspaudžia vienas kitam ranką ir, žiūrėdami vienas kitam į akis, prisistato pasakydami savo vardą.

2 etapas: susitikę tą patį asmenį antrą kartą, jie vėl paspaudžia jam/jai ranką, tačiau šįkart nieko nesako.

3 etapas: šio etapo metu moksleiviai pasisveikina kaip nori su bet kuriuo sutiktu asmeniu, tačiau be žodžių ir rankos paspaudimo.

E. APIBENDRINIMAS

Susitikimas baigiamas diskusija, o moksleivių prašoma įvertinti užsiėmimą. Vaikams pateikiamas klausimas: „Kokia veikla, kuria šiandien užsiėmėme, jums labiau patiko; kas jums nepatiko ar pasirodė per sunku; kaip apibūdintumėte šiandien nuveiktą darbą?“

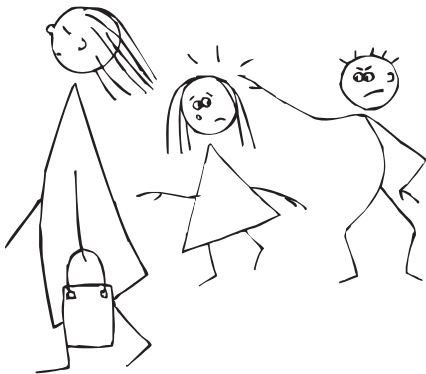
30

Mokytojas taip pat išreiškia savo nuomonę, mintis ir emocijas.

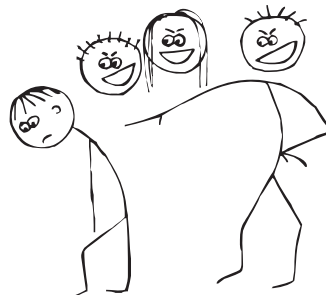
Iš karto primename, jog susitikime per kitą užsiėmimą, ir trumpai informuojame komandos narius apie veiklą, kuri lauks ateinančio užsiėmimo metu, – „**Sutarties pasirašymas**“.

1-O UŽSIĖMIMO PRIEDAS

Paveikslukai patyčių tema

Ar tai panašu į humorą?..

2. Užsiėmimas

SUTARTIES PASIRAŠYMAS

Antras užsiėmimas yra ypač svarbus, nes jo metu moksleiviai pasirašo sutartį dėl *darbo plano*, kurį turės įgyvendinti.

Remiantis pirmo užsiėmimo metu pateikta informacija ir po to vykusia diskusija, per antrą užsiėmimą pasirašoma *sutartis*. Moksleiviams tai maloni ir svarbi užduotis. Sutartyje apibrėžiami bendrų veiksmų principai ir taisyklės. Nustatyta, kad jei patys vaikai apsisprendžia dėl darbo komandoje principų, teisių, įsipareigojimų bei apribojimų, jie linkę ištikimiau jų laikytis ir vadovautis nustatytomis gairėmis. Tokiu būdu užtikrinamos teisės ir nustatomos pareigos; tai svarbu, siekiant sukurti abipusio pasitikėjimo ir pagarbos terpę. Dėl šios priežasties privalu viską detalai išaiškinti. Ypač svarbu tinkamą dėmesį skirti taisyklėms nustatyti; taip pat svarbu pradėti nuo taisyklių sąrašo, o po to pereiti prie pareigų, susijusių su šiomis taisyklėmis.

A. TIKSLAI

1. Sukurti pasitikėjimo ir saugumo terpę, kuri padės sėkmingai įgyvendinti programą.
2. Nustatyti pagrindines taisykles komandos darbui, gauti vaikų pritarimą ir pasirašyti sutartį.

B. METODAS

- Diskusija
- Susipažinimo veikla
- Meninė veikla

C. PRIEMONĖS

- A 4 formato popieriaus lapai
- A3 kartoninis popierius
- Markeriai
- Žirklys
- Daiktas, naudojamas kaip mikrofonas
- Kompiuteris-internetas-projektorius
- Emblemos fotokopija

D. VEIKLŲ APRAŠYMAS

1 VEIKLA: ĮVADAS

Mokytojas pristato moksleiviams užsiėmimo tikslą ir paaiškina, kaip jis susijęs su ankstesniu susitikimu.

2 VEIKLA

Mokiniais neprieštaraujant, mokytojo tikslas – dėti pastangas, kad jie geriau susipažintų, – taip gerinami dalyvių komunikaciniai įgūdžiai ir tarpusavio santykiai. Taigi mokytojas ir/arba mokiniai pasiūlo užduotį, kuri padėtų geriau susipažinti. Pateikiame keletą susipažinimo pavyzdžių.

a) Autobiografinė poema. Mokiniai ir mokytojas rašo autobiografinę poemą. Mokytojas pradeda pirmas, pvz:

Mano vardas Markas
Aš jautrus, mėgstu pavalgyti, o mano mėgstamiausia komanda - Barcelona
Esu sportiškas vaikinąs, nes bėgiuju kaip išprotėjęs
Esu Deivido ir Saros sūnus bei Evelinos brolis
Gimiau Braitone
Mėgstu kiną ir ilgąs keliones
Elgiuosi draugiškai ir mėgstu šypotis
Bet ir man reikalinga meilė ir draugystė
Bijau dantistų ir nemėgstu atostogų pabaigos
Noriu apsilankyti Peru
Gyvenu Londone

Ant kartoninių lapų parašytos (pvz., eilėrašcio forma) ir nupieštos istorijos (gali būti eilėrašcio forma) gali būti pakabintos klasės stende.

b) Kiekvienas vaikas raginamas pristatyti šalia sėdintį bendraamžį: pasakyti jo vardą ir paminėti jo teigiamas savybes, pavyzdžiui, “tai Jonas, jam gerai sekasi spręsti matematinius uždavinius”.

c) Mokiniai susėda ratu, jie užsimerkę ir laikosi už rankų. Girdisi rami muzika. Vaikai vienas po kito pristato šalia sėdinčius bendraamžius. Kai vienas vaikas baigia, kitas pradeda. Po visų pasisakymų mokiniai dar dvi tris minutes sėdi užsimerkę ir susikabinę rankomis.

Norint padėti vaikams suprasti ir priprasti prie didelio rato, naudojame “mikrofoną” (kokį

nors daiktą, primenantį mikrofoną). Šnekėti gali tik tas, kuris laiko "mikrofoną", o kiti jo negali pertraukinėti.

Pasibaigus užduočiai, tiek mokytojui, tiek vaikams turėtų būti įdomu ir svarbu pasisakyti apie tai, kaip jie jautėsi.

3 VEIKLA

Mokytojas akcentuoja, kaip svarbu nustatyti taisykles, kurios padės užtikrinti tolygų darbą komandoje: nustatydami taisykles, užtikrininame mokinių teises ir apibrėžiame visų dalyvaujančiųjų pareigas. Šių teisių ir pareigų pagrindu galima kurti abipusio pasitikėjimo ir abipusės pagarbos aplinką.

Mokytojas ragina vaikus diskutuoti, teikti siūlymus ir apibrėžti darbui komandoje taikytinas taisykles.

Kai taisyklės parengtos, o mokiniai jas patvirtina, mokytojas surašo jas dideliame popieriaus lape. Kiekvienas sutikimą davęs mokinys atsistoja, prieina prie sąrašo ir pasirašo. Šis sąrašas kartu laikomas ir programos sutartimi.

Taisyklėms nustatyti skiriamas didelis dėmesys; kaip jau buvo minėta, svarbu, kad visų pirma dėmesys būtų sutelktas į vaikų teises, o pareigos būtų kuriamos būtent šiomis remiantis.

Taisyklių pavyzdžiai:

1. Mes visi vienodai svarbūs ir nežeminame vieni kitų.
2. Mes pasitikime kitais žmonėmis.
3. Turiu teisę išsakyti savo nuomonę bei pareigą leisti pasisakyti kitam ir išklausti jų nuomonę.
4. Turiu teisę kalbėti ir nebūti pertrauktas bei pareigą nepertraukinėti kitų.
5. Prižiūrime savo kabinetą (klasę) ir kt.

4 VEIKLA

Suformuota komanda sėdi ratu ir svarsto mokytojo pasiūlytą iniciatyvą, apibrėžia metodologiją, aptaria struktūrą ir nustato *darbo plano* veiklų įgyvendinimo grafiką.

Be to, šio etapo metu naudinga sukurti komandos **emblema**, sugalvoti **šūki** ir pavaizduoti juos ant marškinėlių, kuriuos visi komandos nariai galėtų dėvėti įgyvendindami *darbo planą*.

Emblema gali sukurti patys vaikai, arba idėjų galima paieškoti internete. Taip pat vaikus galima

suskirstyti į keturis pogrupius: kiekvienas pogrupis būtų atsakingas už vienos iš keturių emblemos dalių dizainą; kiekviena dalis turėtų atspindėti tam tikrą temą. Po to visi pogrupiai pristatytų savo dalį ir sujungtų visas keturias dalis į vieną bendrą komandos emblemą.

Kalbant apie komandos šūkį, vaikams siūloma naudoti tokius žodžius kaip „smurtas“, „baimė“, „draugystė“ ir t.t. Pavyzdžiui, „MES NUGALIME BAIMĘ IR KURIAME DRAUGIŠKĄ APLINKĄ!“

E. APIBENDRINIMAS

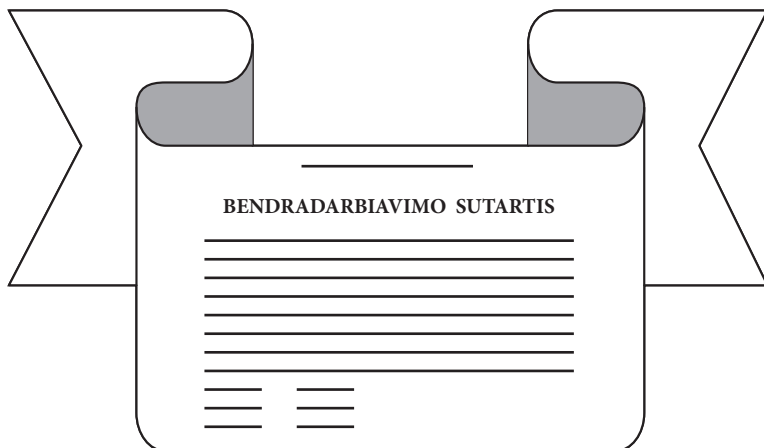
Susitikimas baigiamas diskusija, o moksleivių prašoma įvertinti užsiėmimą. Vaikų klausama: „Kokia veikla, kuria šiandien užsiėmėme, jums labiau patiko; kas jums nepatiko ar pasirodė per sunku; kaip apibūdintumėte šiandien nuveiktą darbą?“

Mokytojas taip pat išreiškia savo nuomonę, mintis ir emocijas.

Iš karto primename, jog susitiksimė per kitą užsiėmimą, ir trumpai informuojame komandos narius apie veiklą, kuri jų lauks ateinančio užsiėmimo metu, – „**Diskusija apie patyčias mokykloje**“.

2-O UŽSIĖMIMO PRIEDAI

Šiuose prieduose pateikiame sutarties projektą, emblemos dizaino pavyzdį.

Mokyklos pavadinimas

BENDRADARBIAVIMO SUTARTIS

Mes, mokiniai ir mokytojas, pritariame žemiau išvardintiems teiginiams ir tai patvirtiname savo parašu:

1. Programos (pavyzdžiui, „MES NUGALIME BAIMĘ“) metu bus organizuojama vienuolika susitikimų, per kuriuos užsiimsime veiklomis prieš „BAIMĘ IR SMURTAŲ“.
2. Siekdami užtikrinti, kad komandos darbas vyktų sklandžiai ir veiksmingai, mes pritariame šioms pasitikėjimą ir pagarbą skatinančioms taisyklėms:
 - Mes visi esame vienodai svarbūs.
 - Mes pasitikime vienas kitu.
 - Vienu metu kalba tik vienas mokinys.
 - Mes klausome to, kuris kalba.
 - Nepertraukinėjame.
 - Nežeminame kitų.
 - Niekada nesijuokiamė iš to, kas buvo pasakyta.
 - Nešaukiame.
 - Prižiūrime ir tvarkome kabinetą.
 - Mes pritariame šioms taisyklėms ir tai patvirtiname savo parašu:

Donatas...

Aleksas.....

Marius....

Faustas....

Jurgis...

Paulius.....

Kajus...

Robertas...

Karlas...

Sonata...

Benas...

Tomas.....

Marija...

Elžbieta...

3. Užsiėmimas

DISKUSIJA APIE PATYČIAS MOKYKLOJE

Patyčios yra agresyvaus elgesio forma, kuri dažniausiai pasireiškia mokyklos aplinkoje, o šio elgesio padariniai yra ištis sunkūs ir turi įtakos ne tik vaiko mokymosi procesui. Mokyklinės patyčios kelia didelį nerimą tiek patiems mokiniams, tiek tėvams ir mokytojams, nes tokio pobūdžio elgesys turi įtakos mokyklos, kaip psichoedukacinio ir socializacijos veiksnio, vaidmeniui.

Epidemiologiniai tyrimai, atlikti daugelyje šalių, atskleidė, viena vertus, kad patyčių atvejų skaičius auga; antra vertus, tyrimų rezultatai parodė, jog apie pusė mokyklinio amžiaus vaikų kuriuo nors metu buvo patyčių aukos: jie kentė gąsdinimus, patyrė priekabiavimą, erzinimą, buvo mušami ar izoliuojami nuo kitų vaikų. Trumpai tariant, jie patyrė įvairaus pobūdžio patyčias.

Patyčių mokykloje padariniai turi įtakos ne tik aukoms ir skriaudėjams; be to, šiuo atveju kalbama ne vien tik apie individualius moksleivius, o apie bendrą psichologinę aplinką, vyraujančią tiek klasėje, tiek visoje mokykloje.

Patyčios gali būti dar labiau skatinamos ar tiesiog palaikomos, švelninamos ar ribojamos – tai priklauso tiek nuo asmenų, kurie yra tiesiogiai susiję su minėtais incidentais, požiūrio bei elgesio, tiek nuo požiūrio ir reakcijos, kurie pasireiškia didesnėje bendraamžių grupėje (tarp stebėtojų), susidūrusioje su savo narių viktimizacija.

Pagrindinis šio užsiėmimo tikslas – padėti mokiniams suprasti, kad mokyklinės patyčios yra sisteminga ir be priežasties vykdoma bendraamžių viktimizacija, kurią skatina pranašesni – net tik fizine prasme – moksleiviai, norėdami sukelti fizinę ar psichinę žalą kitiems. Siekdami įgyvendinti minėtą tikslą, mes pasitelksime dialogą, diskusiją bei meninę kūrybą. Siekdami aktyvesnės diskusijos, siūlome perskaityti istoriją „Jurgis, Marija, Aleksas, Jonas, Petras ir kiti“.

Diskusijos metu mokiniai turės galimybę pasidalinti mintimis apie istorijoje perteiktas situacijas bei pavaizduotus personažus, išreikšti kilusius jausmus, apibūdinti patyčių reiškinį bei atpažinti pastarojo neigiamas pasekmes.

Mokytojas, kaip diskusijos koordinatorius, privalo būti pasiruošęs klausytis nekritikuodamas ir neabejodamas pasisakančiųjų nuoširdumu. Jis taip pat turi stengtis suprasti tikrąją moksleivių pasisakymų prasmę. Be to, mūsų toli gražu nedomina objektyvus faktų atpasakojimas – mums svarbu išsiaiškinti, kokią reikšmę ir prasmę komandos nariai teikia minėtiems faktams.

Išvardintais metodologiniais nurodymais siekiama įvertinti procesą ir sudaryti lengvesnes sąlygas mokytojams, kad šie kuo tinkamiau pasiektų užsiėmimo keliamus tikslus. Šiaip ar taip, sėkmingam užsiėmimui didelę įtaką turi mokytojo pasiruošimas, entuziazmas, autentiškumas, geranoriškumas ir kūrybingumas.

A. TIKSLAI

1. Suteikti mokiniams galimybę;
2. Suprasti mokyklinių patyčių reiškinių.
3. Remiantis perskaityta istorija, aptarti joje perteiktas situacijas ir veikėjus bei išreikšti kilusius jausmus.
4. Įvardinti neigiamas patyčių pasekmes.

B. METODAS

- Diskusija
- Istorijos skaitymas
- Piešimas

C. PRIEMONĖS

- Skaitomos istorijos kopija
- Projektorius
- Priemonės piešimui – dažai, spalvoti pieštukai, flomasteriai
- A4 formato popieriaus lapai
- Popieriniai maišeliai iš prekybos centro

D. VEIKLŲ APRAŠYMAS

1-A VEIKLA: ĮVADAS

Mokytojas pristato užsiėmimą bei paaiškina, kaip jis yra susijęs su prieš tai tai vykusiu susitikimu.

2-A VEIKLA

Visų pirma, kiekvienam dalyviui išdalinama po istorijos kopiją. Tada tas pats tekstas yra rodomas projektoriaus skaidrėje, o mokytojas istoriją dar kartą garsiai perskaito.

Remiantis perskaityta istorija prasideda diskusija. Jos metu moksleiviams padedama suprasti, kas

yra patyčios mokykloje, ką reiškia tapti šio reiškinio auka, kodėl mokyklinės patyčios yra problema. Užduodamas tinkamus klausimus, mokytojas privalo moksleiviams atskleisti du pagrindinius patyčių reiškinio aspektus – būtent jėgos skirtumus ir tikslingą kitų skaudinimą patyčių metu. Nagrinėdami pateiktos istorijos prasmę, moksleiviai suvoks patyčių mokykloje padarinius ir sugebės juos įvardinti.

3-IA VEIKLA

Mokiniai yra suskirstomi į dvi komandas; šių tikslas – perkelti aptartą istoriją į realybę spektaklio, kuris vyks per ateinančią užsiėmimą, pavidalu. Pirmajai komandai bus patikėta sukurti dialogą – kad istorija turėtų scenarijų; antroji komanda, naudodama popierinius maišus, bus atsakinga už kaukes, kurios atspindinės istorijos veikėjų personažus. Jeigu lieka laiko, moksleiviai gali iliustruoti istoriją savais piešiniais.

E. APIBENDRINIMAS

Užsiėmimas baigiamas komandine diskusija. Dalyvių prašoma įvertinti užsiėmimą. Dalyvių klausama: „Kokia veikla, kuria šiandien užsiėmėme, jums labiau patiko; kas jums nepatiko ar pasirodė per sunku; kaip apibūdintumėte šiandien nuveiktą darbą?“

Mokytojas taip pat išsako savo nuomonę, mintis ir jausmus.

Iš karto primename, jog susitikime per kitą užsiėmimą, ir trumpai informuojame komandos narius apie veiklą, kuri lauks per ateinančią užsiėmimą, – „Empatija ir solidarumas“.

ISTORIJA: „JURGIS, MARIJA, ALEKSAS, JONAS, PETRAS IR KITI“

„Šiandien šeštadienis. Jurgis labai laimingas, nes jam šiandien nereikia eiti į mokyklą. Jis planuoja, ką malonaus galėtų nuveikti šį savaitgalį. Kartu su Marija ir Aleksu jis norėtų aplankyti naują parką savo rajone – parką, kurio atidarymo ceremonijoje kalbės pats meras. Jurgis geras mokinys, jam patinka mokyti, tačiau jam nesinori eiti į mokyklą, nes pastarąsias kelias savaites du Jurgio klasės draugai – Jonas ir Petras – per pertraukas su juo bjauriai elgiasi. Tiesą sakant, Jonas ir Petras juokiasi iš jo, stumdo jį, ižeidinėja ir neleidžia jam žaisti futbolo komandoje, nors Jurgis prašo priimamas į komandą ir yra parodęs puikius žaidimo įgūdžius. Ir dabar, išvydęs artėjančius Joną ir Petrą, Jurgis traukiasi jiems iš kelio... Pastaruoju metu per pertraukas Jurgis visai neišeina iš klasės. Jurgio draugė Marija pastaruoju metu atrodo liūdna. Per pertraukas, kai jiedu stovi klasėje, Jurgis klausia Marijos, ar ji gerai jaučiasi ir kodėl ji tokia liūdna. Tačiau Marija išsisukinėja nuo klausimo ir nieko neatsako.

Atrodo, jog Marija, nors ir supranta, kad Jurgis yra jos draugas, nenori kalbėtis su niekuo iš klasės draugų ar mokytojų apie savo baimę, kurią jaučia susidūrusi su keliais klasės mokiniais. Didžiausia Marijos bėda – kai reikia eiti į tualetą, nes ją pasekė keli vaikai kartais ją ten užrakina. .

Trečias vaikas šioje draugų kompanijoje – Aleksas, naujokas klasėje. Jis dar kol kas nekalba sklandžiai lietuviškai ir dėl to išgyvena. Pamokų metu, kol mokytoja nususukusi rašo ant lentos, Jonas ir Petras prirašinėja Alekso sąsiuvinius, atima iš jo pieštukus, kitaip tariant, nepalieka jo ramybėje.

Aleksas žino, kad jo tėvai neišgali nupirkti jam naujų sąsiuvinų ir rašiklių, nes neturi pastovaus darbo.

Kai pasigirsta skambutis, reiškiantis dienos pamokų pabaigą, visi trys vaikai (Marija, Jurgis ir Aleksas) skubiai lekia namo. Gaila, tačiau visi trys gyvena skirtingose vietose ir negali eiti namo kartu.“

Žemiau pateikiami rekomenduotini klausimai, galintys paskatinti moksleivių diskusiją apie patyčias:

1. Kas yra istorijos pagrindiniai veikėjai?
2. Kaip, jūsų manymu, jaučiasi Jurgis, Marija ir Aleksas?
3. Kodėl, jūsų manymu, Jonas ir Petras priekabiauja prie Jurgio?
4. Kodėl, jūsų manymu, Jonas ir Petras priekabiauja prie Marijos?
5. Kodėl, jūsų manymu, Jonas ir Petras priekabiauja prie Alekso?
6. Kaip, jūsų manymu, jaučiasi Jonas ir Petras priekabiaudami prie klasės draugų?
7. Kaip manote, ar Jurgis yra atsakingas už tai, kaip su juo elgiasi klasės draugai?
8. Kaip apibūdintumėte Jono ir Petro elgesį?
9. Ką gali Jurgis, Marija ir Aleksas padaryti, kad įveiktų klasės draugų patyčias?
10. Kodėl šie trys vaikai tarpusavyje nesikalba apie patyčias, nors yra draugai?
11. Ką darytumėte, jei atsidurtumėte šių vaikų vietoje?
12. Kokie jausmai kyla galvojant apie istorijos pagrindinius veikėjus?
13. Kokie jausmai kyla, kai galvojate apie Joną ir Petrą?
14. Kokius taikius būdus pasiūlytumėte istorijos veikėjams šiai problemai spręsti?

4. Užsiėmimas

EMPATIJA IR SOLIDARUMAS

Pagrindinis šio užsiėmimo tikslas – priversti moksleivius diskutuoti apie tai, kokį vaidmenį jie prisiima susidūrę su smurto ar patyčių situacija, bei skatinti empatiją ir solidarumą tarp komandos narių.

Užsibrėžtam tikslui pasiekti pasitelkiamas vaidinimas. Atlikdami skirtingus vaidmenis, moksleiviai turės galimybę patirti mokyklinių patyčių aplinkybes bei realią situaciją, susitelkti ties savo pačių jausmais bei kitų vidiniais motyvais susidūrus su skirtingomis situacijomis ir pasidalinti savo išgyvenimais. Ši vaidinimo metodika remiasi prielaida, kad visi žmonės, susidūrę su panašiomis aplinkybėmis, toli gražu nėra tokie skirtingi – juos sieja daug panašumų ir jie išgyvena labai panašius jausmus.

Taigi moksleiviams suteikiama galimybė „įlįsti į kito kailį“ – taip skatinama empatijos ir solidarumo dvasia.

Empatija – tai gebėjimas atpažinti ar suprasti kito žmogaus poziciją, jausmus ar situaciją. Empatija nesukelia gailės ar neigiamų jausmų; priešingai, empatija leidžia pasireikšti procesui, kurio žmogus, kaip jau buvo minėta, „įlenda į kito žmogaus kailį“. Tai skatina mūsų jautrumą bei toleranciją susidūrus su tam tikra situacija.

Per pirmuosius pradinės klasės metus vaikai jaučia empatiją tik tiems žmonėms, kurie yra jų artimos aplinkos dalis, ir savo draugams. Jeigu, tarkime, kitas greta esantis vaikas, prie kurio tam tikras mažametis nėra glaudžiai prisirišęs, patiria emocinį ar fizinį smūgį, mažametis gali likti abejingas ir tikriausiai laikys skriaudžiamąjį paprasčiausiai silpnu ir keistu vaiku – mat stebintysis nesupras matomos reakcijos ir neužjaus nepažįstamojo. Tačiau vyresnėse klasėse vaikų gebėjimas įsijauti į kitų emocinę būseną plečiasi. Skirtumai, egzistuojantys tarp vaikų gebėjimo būti empatišku, nesuję su jų geromis ar blogomis būdo savybėmis, tačiau empatija gali būti ugdoma.

Bendrai paėmus, akivaizdu, jog vaikai, kurie geba tinkamai užjausti ar įsiklausyti į kitų jausmus, retai elgiasi agresyviai ir skriaus kitus vaikus. Vadinasi, empatija yra svarbus veiksnys siekiant valdyti agresiją. Turint tai omeny, galime teigti, kad vaiko gebėjimo įsijauti į kitų emocinę būseną ugdymas gali reikšmingai prisidėti siekiant užkirsti kelią patyčioms mokykloje, todėl svarbu jos ugdymą įtraukti į visas šioje srityje įgyvendinamas prevencines programas.

A. TIKSLAI

Suteikti moksleiviams galimybę:

1. Aptarti jausmus, kuriuos moksleiviai patiria susidūrę su patyčiomis mokykloje.
2. Stiprinti empatiją ir solidarumą.

B. METODAS

Vaidyba

C. PRIEMONĖS

Istorijos kopija

D. VEIKLŲ APRAŠYMAS

1-A VEIKLA: ĮVADAS

Mokytojas taria įžanginį žodį ir primena praeito užsiėmimo temą, o keletas moksleivių trumpai apibūdina veiklą jo metu. Tada visi kartu aptaria šio užsiėmimo tikslus, ir kokia veikla jų laukia – būtent istorijos vaidinimas ir jos aptarimas. Galiausiai nustatomas laikas, kurio prireiks kiekvienai veiklai.

2-A VEIKLA

Prieš pradėdant vaidinimą, būtina patikslinti kai kuriuos aspektus: vietą (kur vyks vaidinimas), kontekstą (kaip, remiantis istorija, klostėsi įvykiai prieš nagrinėjamą epizodą), problemą (ties kuo koncentruosis vaidinimas) ir galiausiai vaidmenų pasiskirstymas.

Veiksmas prasideda: moksleiviai pasiskirsto vaidmenimis atsitiktinai, tai yra traukdami vaidmenų pavadinimus iš maišelio, ir imasi įgyvendinti istoriją – sava kalba ir judesiais.

Pasizaigus vaidinimui, moksleiviai dalinasi įspūdžiais apie savo vaidmenis, diskutuoja apie personažų elgesį ir patirtus jausmus bei išklauso klasės draugų komentarus.

Užduoties tikslas – siekti, kad moksleiviai patirtų ir suprastų vaidinimo scenarijuje perteiktą istoriją, tai yra mokyklinių patyčių atvejį.

Grupės nariai turi galimybę pasinerti į atliekamą vaidmenį ir bandyti pajusti tai, ką jaučia ir išgyvena jų vaidinamas personažas. Atliekdami skirtingus vaidmenis, eksperimentuodami su elgesio būdais, moksleiviai lavina bendravimo įgūdžius, padeda vieni kitiems keisti įsitikinimus; be to, taip stiprinamas ir ugdomas empatijos bei solidarumo pajautimas.

E. APIBENDRINIMAS

Užsiėmimas baigiamas diskusija. Dalyvių prašoma įvertinti užsiėmimą; dalyvių klausiama: „Kokia veikla, kuria šiandien užsiėmėme, jums labiau patiko; kas jums nepatiko ar pasirodė per sunku; kaip apibūdintumėte šiandien nuveiktą darbą?“

42

Mokytojas taip pat išsako savo nuomonę, mintis ir jausmus.

Iš karto primename, jog susitiksimė kito užsiėmimo metu, ir trumpai informuojame komandos narius apie veiklą, kuri lauks per ateinantį užsiėmimą – „Įvairovė“.

5. Užsiėmimas

ĮVAIROVĖ

Terminas „įvairovė“ yra siejamas su didele ypatybių gausa - ypatybių, kurios skiria individus ar žmonių grupes. Šios ypatybės gali būti lytis, amžius, fizinė išvaizda, pomėgiai, įgūdžiai, kalba, etninė priklausomybė ir visa kita. Iš esmės žmonės gali skirtis vienomis savybėmis, bet būti panašūs kitomis. Be to, nepaisant žmonių skirtumų, visi jie turi panašius poreikius ir išgyvena panašius jausmus; jie visi yra vienodai vertingi ir turi tas pačias teises bei pareigas.

Įvairovė reikšmingai lemia žmogaus raidą. Ji veikia kaip stimulus, prisidedantis prie asmens asmenybės ar, kitaip tariant, prie kiekvieno mūsų unikalumo kūrimo ir turtinimo. Įvairovė taip pat skatina socializaciją, kūrybingumą ir civilizuotumą. Be įvairovės mūsų gyvenimas būtų panašus į mitologinio Narcizo, kuris prigėrė pernelyg gėrėdamasis savo atvaizdu vandenyje, egzistenciją. Taigi savitumo pripažinimas, priėmimas, pagarba ir abipusis individualių skirtumų, papildančių vienus kitus, pasitelkimas yra pagrindas psichinei ir socialinei raidai bei sveikatai; priešingai, skirtumų nepripažinimas lemia įvairių problemų atsiradimą. Viena jų – patyčios mokykloje.

Iš esmės patyčios kyla dėl žmonių įvairovės; patyčioms yra būdinga būtent egzistuojanti jėgų (fizinių, protinių ar socialinių) persvara tarp skriaudėjo ir aukos. Pirmasis užima pranašesnę poziciją ir sistemškai ja naudojasi, kad kenktų aukai.

Atlikti tyrimai rodo, kad patyčių aukomis dažniausiai tampa vaikai, priklausantys etninėms mažumoms, turintys fizinių ar protinių negalių ir kuo nors besiskiriantys ne tik nuo skriaudėjo (skriaudėjų), bet ir nuo daugumos kitų moksleivių. Paprastai šie vaikai nėra itin populiarūs, o juos išskiriančios savybės laikomos keistomis, gąsdinančiomis arba menkinamomis. Iš daugumos savo savybėmis išsiskiriantys vaikai jaučiasi tiek psichiškai, tiek socialiai menkesni, todėl jie yra lengvas „grobis“ skriaudėjams.

Bendrai paėmus, vaikų įvairovės suvokimas ir vertinimas yra susijęs su keletu socialinių veiksnių, tokių kaip šeimos įsitikinimai, socialiniai stereotipai ir išankstiniai nusistatymai. Be to, minėtą vaikų suvokimą lemia ir jų raidos ypatumai, kurie priklauso nuo vaiko draugystės ryšių dinamikos su bendraamžiais mokyklos aplinkoje. Mokyklinio amžiaus vaikų asmenybė dar nėra stabili, besiskirianti nuo kitų ar nepriklausoma. Taigi norėdami save įprasinti, jaustis vertesni ir saugūs, jie atsigręžia į savo bendraamžius. Kadangi mokykla yra didelė nekontroliuojama visuma, normalu, jog jos viduje kuriasi mažesnės grupės (draugų kompanijos), kurių pagrindas – panašumai tarp grupės narių (bendri interesai ir tikslai). Šie panašumai lemia tiek pačios komandos, tiek jos narių tapatybės formavimąsi ir apibrėžimą. Taigi minėti panašumai leidžia komandos nariams (vidinė komanda) sklandžiai sutarti ir išskiria juos kaip grupę iš kitų komandų (išorės komandos). Daugeliu atveju vidinei komandos tapatybei tvirtesnę pagrindą gali suteikti solidarizavimasis su „kitais“ ir skyrimasis nuo jų. Kuo grupės vidinė tapatybė neaiškesnė, tuo jos santykiai su kitomis grupėmis bus priešiškesni.

Kitais atvejais, pavieniams vaikams, savo tipažu besiskiriantiems nuo kitų dėl anksčiau išvardintų

charakterio ir asmenybės bruožų, atitenka „atpirkimo ožio“ vaidmuo, ir jiems tenka išgyventi aukščiau minėtus dinامينius procesus. Taip susiklosčiusios aplinkos sąlygomis niekas negali drįsti būti kitoks ar kažkuo išsiskirti, ypač iš „stipriųjų tarpo“, nes baiminsis tapti patyčių objektu. Tokia pati situacija pasireiškia ir mokyklinių patyčių „stebėtojų“ atveju – bijodami išsiskirti ir tapti patyčių aukomis, jie nesiryžta ginti patyčių aukų ar joms padėti, net jei ir supranta, kad turėtų jas apginti.

Taigi bet koku atveju plėsti vaikų supratimą ir juos mokyti pripažinti įvairovę yra itin svarbus veiksnys, galintis padėti spręsti patyčių mokykloje problemą bei užkirsti kelią šiam reiškiniui.

A. TIKSLAI

1. Mokyti moksleivius atpažinti panašumus ir skirtumus tarp žmonių.
2. Mokyti pripažinti žmonių įvairovę.
3. Ugdyti sugebėjimą pasitelkti individualius skirtumus kūrybingu ir abipusiai naudingu būdu.

B. METODAS

- Kalbos ir judesių žaidimai, kurių metu dėmesys sutelkiamas į a) skirtumus ir panašumus b) žaidimo dalyvių abipusį vienas kito turtinimą.
- Stebėjimas.
- Diskusija.

C. PRIEMONĖS

- Kėdės (mokyklinių suolų kėdės)
- Lenta rašymui
- Popieriaus lapai ir pieštukai visiems dalyviams
- Vaizdo projektorius, kompiuteris su prieiga prie interneto ir ekranas
- Rekomenduojama parodyti 13 minučių trukmės filmą „Nauja pradžia“ (*New Beginning*, India, 2004). Šis filmas buvo sukurtas UNESCO inicijuoto tarptautinio projekto metu, kurio tikslas buvo iškelti tarpkultūrinio supratimo, tolerancijos ir taikos idėją. Filme „Nauja pradžia“ vaizduojama, kad net mažas incidentas gali išprovokuoti konfliktą bei sukelti neigiamas pasekmes. Filmo autoriai skatina susimąstyti, kad žmonių elgesys kartais gali būti destruktivus bei kviečia pagalvoti apie gyvenimą be nereikalingų konfliktų ir smurto.

Filmą galima nemokamai pasižiūrėti internete tiesiogiai:

<http://www.unesco.org/webworld/cc/reeldialogue/en/_india/start.htm>

D. VEIKLŲ APRAŠYMAS

1-A VEIKLA: ĮVADAS

Mokytojas pristato užsiėmimą ir jį susieja ją su prieš tai vykusiu užsiėmimu. Pavyzdžiui, mokytojas paaiškina, kad būtinybė įsijausti į kito žmogaus padėtį ir parodyti solidarumą yra neišvengiamai susijusi su didele žmonių įvairove. Būtent apie tai ir vyks šiandieninė diskusija.

2-A VEIKLA

1. Vaikai paprašomi iš kėdžių suformuoti ratą ir susėsti. Mokytojas lieka už rato ribų.
2. Žaidimas pradamas prašant, pavyzdžiui, „tų moksleivių, kurie dėvi džinsus“, persėsti. Žaidimo pagrindinė taisyklė – vaikai negali likti sėdėti savo pirminėje vietoje. Toliau galima raginti persėsti tuos, „kurie nešioja akinius“, „kurių šviesūs plaukai“, „kurie nemėgsta matematikos“, „kurie gimė Vilniuje“ ir t.t. Nurodymai gali būti pateikiami skirtingu tempu, siekiant sukurti tam tikrą ritmą.
3. Po kurio laiko ratas sumažinamas viena kėde. Vienas moksleivis lieka be sėdimos vietos; jis/ji ir turės tęsti žaidimą, tai yra duoti paliepimus moksleiviams atsistoti ir persėsti, kad pats/-i galėtų atsistoti. Tokiu būdu keletas moksleivių turės galimybę vadovauti žaidimui.
4. Mokytojas paskelbia žaidimo pabaigą, grąžina kėdę į ratą ir paprašo visų susėsti.
5. Pradedama diskusija, remiamasi šiais klausimais:
 - Kokios savybės yra bendros visai grupei (pavyzdžiui, kokie nurodymai privertė visus atsistoti? ir pan.) Kokiais bruožais žmonės gali būti panašūs?
 - Kokią naudą visiems mums teikia panašūs mūsų bruožai?
 - Jei visi būtų vienodi, ar išvelgtumėte neigiamų aspektų?
 - Kuo žmonės gali skirtis? (fizinės ypatybės, kalba, amžius, lytis ir t.t.)
 - Ar skirtumai visada yra pastebimi? (pavyzdžiui, nuomonės skirtumai, jausmų skirtumai yra nematomi).
 - Kaip žmonės paprastai traktuoja įvairovę (ar ji mus gąsdina? ar ji mus pikтина? ar turime išankstinių nusistatymų?)
6. Užsiėmimo pabaigoje paprašykite kiekvieno dalyvio surašyti ant popieriaus panašius ir skirtingus dalykus, kuriuos jis / ji ir šalia sėdintysis mėgsta.

- Parodykite filmą „Nauja pradžia“, kuriame yra pavaizduotas 2-jų vaikų gyvenimo epizodas. Berniukai gyvena kultūriniu atžvilgiu besiskiriančioje nuo mūsų visuomenės šalyje.
 - Pasibaigus filmui inicijuokite diskusiją remdamiesi žemiau pateiktais klausimais:
 - Kas vyko tarp berniukų filme?
 - Kokia buvo filmo pabaiga? Kokias išvadas iš šios situacijos gali pasidaryti berniukai?
 - Ką jūs žinote apie tą šalį, kurioje gyvena berniukai?
 - Kaip įsivaizduojate šių vaikų kasdienį gyvenimą?
 - Kuo šių vaikų gyvenimas skiriasi nuo Lietuvos vaikų?
 - Ką bendro turite su berniukais?
 - Kuo jums būtų įdomi draugystė su jais?
 - Jeigu kalbėtumėte jų kalba, ko norėtumėte jų paklausti? Kokių klausimų norėtumėte sulaukti iš jų?
1. Pagrindines vaikų mintis surašykite ant lentos, tas padės apibendrinti diskusiją.
 2. Apibendrinkite diskusiją remdamiesi moksleivių atsakymais.
 3. Pabrėžkite, kad įvairovė neneigia panašumų, toli gražu nėra sietina su nelygybe ir yra išties naudinga, nes mums suteikia naujų žinių bei patirčių, trumpai tariant, mus praturtina.

4-A VEIKLA

Mokytojas sako vaikams: „Dabar žaisime išties įdomų žaidimą, kuris leis mums visiems vienas kitą papildyti.“

Moksleiviai susėda ratu. Mokytojas ant lentos užrašo sakinį: „Ruošiuosi į kelionę, bet visų pirma turiu nuvalyti langus“. Vienas iš moksleivių, dalyvaujančių žaidime, ištaria tuos pačius žodžius: „Aš ruošiuosi į kelionę, bet visų pirma turiu nuvalyti langus“; tai sakydamas, moksleivis daro judesį, tarsi „valytų langus“. Taip einama ratu – visi mokiniai kartoja ta patį sakinį ir judesį, bet kartu kiekvienas dalyvis prideda šį tą savita. Pavyzdžiui, antras žaidėjas sako: „Aš ruošiuosi į kelionę, bet visų pirma turiu nuvalyti langus“ ir „išsiplauti galvą“. Trečias moksleivis sako: „Aš ruošiuosi į kelionę, bet visų pirma turiu nuvalyti langus“ ir „suvalgyti ledų“. Ir taip toliau. Žaidimo metu mokytojas ant lentos paeilui užrašo veiksmus, kuriuo moksleiviai papildė pasiūlytą pradinį veiksmą (užrašoma tam, kad moksleiviai atsimintų, ką sakė). Sąrašas vis ilgėja ir ilgėja! Galiausiai

visa komanda vienu metu pakartoja ilgą išgirstų frazių sąrašą ir atitinkamus judesius. Pabaigoje mokytojas apibendrina: moksleiviai turėjo progą patirti, kaip žmonėms yra smagu ir turininga sugebėti pripažinti skirtumus ir jais pasinaudoti būtent taip, kad šie vienas kitą papildytų.

E. APIBENDRINIMAS

Susitikimas baigiamas diskusija, o moksleivių prašoma įvertinti užsiėmimą. Vaikų klausama: „Kokia veikla, kuria šiandien užsiėmėme, jums labiau patiko; kas jums nepatiko ar pasirodė per sunku; kaip apibūdintumėte šiandien nuveiktą darbą?“

Mokytojas taip pat išreiškia savo nuomonę, mintis ir emocijas.

Iš karto primename, jog susitiksime per kitą užsiėmimą ir trumpai informuojame komandos narius apie veiklą, kuri jų laukia ateinančio užsiėmimo metu, – **”Patyčių reiškinio supratimas: dalyvių vaidmuo”**.

6. Užsiėmimas

48

PATYČIŲ PREVENCIJA KALSĖJE

PATYČIŲ REIŠKINIO SUPRATIMAS: DALYVIŲ VAIDMUO

Mokykloje vykstančios patyčios yra agresyvaus pobūdžio elgesys, kuris a) gali būti nukreiptas į vieną vaiką ar vaikų grupę, b) yra pasikartojantis ir tyčinis, c) pasižymi nevienoda asmenų galios-valdžios pozicija, d) gali pasireikšti fiziškai, žodžiais ar netiesiogiai, pavyzdžiui, aukomis tapusių vaikų ignoravimas ar atsisakymas įtraukti juos į tam tikrą veiklą. Patyčios gali pasireikšti viešu pažeminimu, gąsdinančiomis SMS žinutėmis ar elektroniniais laiškais bei grasinimais.

Kaip jau buvo minėta, patyčių mokykloje reiškiniui būdinga jėgų / autoriteto nelygybė tarp patyčias inicijuojančio asmens (skriaudėjo) ir jas kenčiančiojo (aukos). Patyčių aukai paprastai sunku apsiginti ir ji jaučiasi bejėgė, kad užkirstų kelią patyčioms.

Didesnė rizika patirti patyčias yra:

- Viršsvorio turintiems vaikams
- Žemaūgiams vaikams
- Fiziškai silpnesniems berniukams
- Lyties tapatybės sutrikimų turintiems paaugliams
- Socialinės mažumos (etninės ar religinės) atstovams
- Vaikams, sergantiems chroniškėmis ligomis (astma ar diabeto forma, kai skiriamos insulino injekcijos)
- Vaikams, turintiems specialiųjų poreikių

Skriaudėjai gali tyčiotis ir iš vaikų, kurie yra išoriškai patrauklūs (gražūs) arba neišsiskiria iš kitų savo išvaida.

Bet kuris moksleivis mokykloje gali susidurti su patyčių situacija ir joje atlikti ne visada tą patį ir vienintelį vaidmenį, bet net kelis vaidmenis – skriaudėjo, aukos ar stebėtojo. Skriaudėjais gali būti tiek mergaitės, tiek berniukai. Berniukai-skriaudėjai paprastai veikia vieni arba kartu su grupe ir paprastai pasitelkia fizinį smurtą; mergaitės-skriaudėjos paprastai veikia grupuotėmis. Be to, mergaičių patyčios yra subtilesnės – izoliacija, atsisakymas priimti į bendrą kompaniją ar veiklą ir pan.; susiklosčius tokiai situacijai, mokytojams bei vaikų tėvams kur kas sunkiau pastebėti patyčias.

Skriaudėjai paprastai jaučiasi saugūs ir ramūs, jie jaučia poreikį vadovauti ir kontroliuoti situaciją, tačiau nesugeba valdyti savęs pačių, ir jiems nerūpi kitiems sukeltas skausmas. Berniukai-skriaudėjai paprastai pasižymi didele fizine jėga. Be to, regis, jie yra linkę priešiška vertinti aplinką, o ypač priešiška reakcija pasireiškia tėvų ir mokytojų atžvilgiu. Kartais šie skriaudėjai išauga į asocialiai besielgiančius asmenis. Tyrimais įrodyta, jog 35-40 procentų tų asmenų, kuriems patyčios buvo viena iš mokyklinių veiklų, iki 24 metų amžiaus buvo apkaltinti už nusikalstamus veiksmus.

Kalbant apie kitą kategoriją, tai yra patyčių aukas, būtina pabrėžti, kad jos jaučiasi prislėgtos, tačiau retai stengiasi apsiginti ir kelti ranką prieš skriaudėjus. Priešingai, savo emocinę įtampą ir nerimą tokie vaikai išreiškia atitraukdami nuošalin, liedami ašaras ar reikia per pykčio bangas. Patyčių mokyklos aplinkoje patyčias patiriantys vaikai paprastai išgyvena nerimą, yra introvertai ir neturi daug draugų. Šie vaikai mažai lavina socialinius ir tarpasmeninius įgūdžius ir gali pasyviai žvelgti į tai, kas aplink juos vyksta. Be to, patyčių aukos gali neigiamai save vertinti.

Šiaip ar taip, be skriaudėjų ir patyčių aukų, stebėtojai atlieka išties reikšmingą vaidmenį kilus incidentui mokyklos teritorijoje. Tada, kai stebėtojas nusprendžia nesikišti į tai, kas vyksta, jis paprasčiausiai tampa daugumos, kuri leidžia skriaudėjams veikti, dalis. Stebėtojai nusprendžia nesikišti, nes patys prisibijo skriaudėjų arba tiesiog nežino, ką daryti; jie gali atsisakyti įsikišti ar kam nors papasakoti apie patyčias, nes baiminasi skriaudėjų keršto, nenori dar labiau pabloginti aukos situacijos, dažnai netiki, kad suaugusieji jais patikės, o jei ir taip – nieko nedarys, kad patyčios liautųsi.

Labai svarbu, kad vaikai suprastų, jog jų nesikišimą skriaudėjai traktuoja kaip pritarimą patyčių veiksmams.

Stebėtojai gali išmokyti specialių įgūdžių, kurie padėtų palaikyti bendraamžius ir draugus, leistų išreikšti savo nuomonę ir apginti savo poziciją, o ne ignoruoti vykstančias patyčias. Be to, stebėtojai taip pat gali informuoti apie vykstančias patyčias suaugusiuosius (mokytojus ir tėvus), kurie gali užkirsti kelią ar nutraukti patyčias.

Taigi norėdami kovoti su prievarta ir patyčiomis mokykloje, moksleiviai turi žinoti skriaudėjo ir patyčių aukos bruožus bei suprasti stebėtojų vaidmens svarbą – ignoruojanti stebėtojų pozicija skatina patyčias.

A. TIKSLAI

1. Padėti moksleiviams suprasti patyčių mokykloje reiškinių pasitelkiant dalyvių vaidmenų apibūdinimus
2. Skatinti moksleivius apmąstyti aukos, skriaudėjo ir stebėtojo savybes
3. Skatinti moksleivius apmąstyti stebėtojo vaidmenį patyčių reiškinių sąlygomis

B. METODAS

- Trumpi sugalvoti eilinių konfliktų ar patyčių incidentų scenarijai;
- Istorijos, pasakojančios apie patyčias mokykloje, skaitymas ir diskusija;
- Aukos, skriaudėjo ir stebėtojo bruožų atpažinimas.

C. PRIEMONĖS

- A4 formato popieriaus lapas

- Pieštukai
- Markeriai
- Dideli popieriaus lapai lentai

D. VEIKLŲ APRAŠYMAS

1-A VEIKLA: ĮVADAS

Mokytojas pristato moksleiviams užsiėmimo tikslą ir paaiškina, kaip jis susijęs su ankstesniu susitikimu.

2-A VEIKLA

Mokytojas išdalina moksleiviams kopijas su trumpais žemiau pateiktais scenarijais. Vaikams patikėta užduotis – atskirti, kurie iš jų perteikia tik eilinį ginčą, o kurie atskleidžia patyčių mokykloje situaciją. Moksleiviai privalo pagrįsti savo sprendimą. Ši užduotis gali būti atliekama tiek pavieniui, tiek grupelėse po 3-4 vaikus.

Trumpi scenarijai

1. Jurgis ir Simas žaidžia futbolą. Jurgis paspiria kamuolį per stipriai, šis pataiko į vartų skersinį, atšoka ir labai smarkiai skriedamas pataiko Jurgiui į galvą.
2. Kiekvieną dieną Deividas laukia Arūno prie mokyklos, tada jį seka iki namų, iškeikia ir terorizuoja.
3. Elena gąsdina Antaną, rodydama jam inde esantį vorą. Ji nesupranta, kad Antanas patiria baimę.
4. Labai dažnai Ona atsisėda už Marijos ir mėto į ją popieriaus nuoplaišas, nes jai patinka erzinti Mariją.
5. Šiandien Marija ir Liuda neleido Elzei kartu su jomis žaisti, nes vakar dienos popietę ji žaidė su kitu vaiku.
6. Raminta labai nemėgsta Elenos ir užmetė jos kuprinę ant mokyklos stogo. Raminta taip pat gąsdina Eleną, kad šiai kam nors apie tai prasitarus, ji kreipsis pagalbos į savo brolių, ir šis ją primuš.
7. Petras pasiskolino Aistės rašiklį ir jį pametė.

Mokytojas vaikams perskaito žemiau pateiktą istoriją ir paprašo kiekvieno jų atskirai iliustruoti girdėtą istoriją ar pavaizduoti popieriaus lape bet ką, kas būtų su ja susijęs.

Istorija

Benas yra naujokas ir dar neturi draugų klasėje. Benas - tylus, drovus ir mielas vaikas. Jis norėtų susirasti draugų, bet kai kurie vaikai iš jo juokiasi ir su juo nekalba. Pertraukų metu vaikai nepriima jo kartu žaisti. Be to, susitikę Beną mokyklos koridoriuose, šie vaikai jį gąsdina, kad atims iš jo kuprinę ir kitus daiktus. Toks elgesys Beną labai liūdina, todėl jis ėmė vengti šių vaikų. Kartais Beno širdis plaka labai stipriai, nes jis bijo, kad skriaudėjai jį sužalos. Jis galėtų apie tai papasakoti mokytojui ar savo tėvams, bet nori pats vienas išspręsti susidariusią situaciją.

Baigus piešti, kiekvienas vaikas pristato savo piešinį, o kiti vaikai užduoda klausimus ir pateikia savo pastebėjimus.

Pastaba: Mus domina vaikų jausmai ir reakcijos, kurios atsispindi piešiniuose. Mus taip pat domina skriaudėjų, aukų ir stebėtojų bruožai, mintys bei jausmai.

Pavyzdiniai klausimai:

1. Kaip Benas jaučiasi?
2. Ką jis apie save galvoja?
3. Ar jo elgesys pasikeitė?
4. Ką jis turėtų galvoti apie vaikus, kurie iš jos tyčiojasi?
5. Kodėl, jo manymu, kiti vaikai prie jo kabinėjasi?
6. Ar tai jo kaltė?
7. Ar jis turi draugų mokykloje, kurie galėtų jam padėti?
8. Ar jis kreipėsi pagalbos į klasės draugus?
9. Ar apie tai, kas vyksta, jis kada nors pratarė savo mokytojams?
10. Kaip jis galėtų pasipriešinti šiems vaikams?

Pastaba: Pasibaigus programai, vaikų piešiniai gali būti sudėti į albumą arba rodomi šiam tikslui surengtoje parodoje. Pats mokytojas gali šią idėją pasiūlyti vaikams arba pasiteirauti, kokių minčių turėtų jie patys.

Ši užduotis gali būti atliekama individualiai arba grupėmis.

Individualiai

Ant popieriaus lapo visi moksleiviai – kiekvienas sau – ivardina, kokios, jo/jos nuomone, savybės apibūdina skriaudėją, auką ir stebėtoją (kiekvienam atveju sudaromas atskiras sąrašas, kuriame išvardintos keletas savybių, pavyzdžiui, „stiprus, žiaurus, sentimentalus“ ir pan.) Tada mokytojas arba vienas iš vaikų visas savybes surašo ant lentos. Svarbu paskatinti kalbėti visus dalyvius tam, kad visa klasė kartu aptartų nagrinėjamas savybes.

Grupėje

Vaikai suskirstomi į tris grupes ir bendrai surašo skriaudėjui, aukai ir stebėtojui būdingus bruožus. Tada kiekviena grupė perskaito surašytas savybes, ir pradedama diskusija.

Moksleiviai, padedami mokytojo, gali pritarti ir surašyti nemažai šio užsiėmimo pradžioje minėtų elementų. Jeigu vaikams nepavyksta būti spontaniškiems, mokytojas gali pasitelkti keletu minėtų elementų siekdamas paskatinti vaikus juos aptarti diskusijos metu.

E. APIBENDRINIMAS

Susitikimas baigiamas diskusija komandoje, o vaikų prašome įvertinti užsiėmimą. Dalyvių klausama: „Kokia veikla, kuria šiandien užsiėmėme, jums labiau patiko; kas jums nepatiko ar pasirodė per sunku; kaip apibūdintumėte šiandien nuveiktą darbą?“

Mokytojas taip pat išsako savo nuomonę, mintis ir jausmus.

Iš karto primename, jog susitiksime kito užsiėmimo metu, ir trumpai informuojame komandos narius apie veiklą, kuri lauks per ateinantį užsiėmimą – būtent „**Patyčių mokykloje pasekmės**“.

PATYČIŲ MOKYKLOJE PASEKMĖS

Patyčios mokykloje gali sukelti įvairias pasekmes vaiko tiek psichosocialinei, tiek fizinei sveikatai. Be to, jos veikia skirtingai kiekvieno vaiko atveju.

Štai keletas galimų tiesioginių pasekmių, kurias patiria aukomis tapę vaikai: psichinės-fizinės problemos, stresas, nepasitikėjimas savimi, socialinis atstūmimas, bėgimas iš pamokų, prasti mokymosi rezultatai. Taigi patyčias patiriantys vaikai mokyklos aplinkoje gali būti labai nelaimingi, nepasitikėti savimi, prastai save vertinti, ar laikyti save atsakingais už tai, kad jie patiria patyčias. Šiems vaikams itin sunku susikaupti per pamokas, o tai lemia jų kur kas prastesnius įvertinimus.

Kitiems vaikams, patiriantiems patyčias, gali pasireikšti įvairūs su nerimu susiję požymiai: jie gali skųstis fiziniais simptomais (pilvo ar galvos skausmas) miego sutrikimais ar netgi panikos priepuoliais. Kai kurie jų gali imti save žaloti.

Patyčias patiriantys vaikai gali vengti įprastos šeimyninės veiklos, prašyti daugiau kišenpinigių (nes skriaudėjas juos šantažuoja) ar prarasti apetitą.

Kai kurie vaikai atsisako eiti į mokyklą (mokyklos vengimas), nes taip stengiasi išvengti susidūrimo su skriaudėjais. Kartais patyčių aukos atsisako išeiti net iš namų, nes tik namuose jaučiasi saugiai. Paprastai tokie vaikai turi vos keletą draugų arba jų visai neturi, taigi jaučiasi izoliuoti.

Kartais šie vaikai renkasi užsiėmimus, kurie padėtų išvengti susidūrimo su skriaudėjais, o ne tai, kas jiems iš tiesų teiktų malonumą. Taigi nenuostabu, jog jie nepatiria jokio pasitenkinimo.

Suaugusiems, kurie būdami vaikai nuolatos mokykloje kentė patyčias, gali pasireikšti depresijos simptomų.

Retais atvejais, mokykloje patiriamos patyčios gali išprovokuoti rimtus sužalojimus ar mirtį.

Patyčios mokykloje gali turėti sunkių pasekmių. Šie gali nuosekliai ir be atvangos agresyviai elgtis, nusikalsti, jiems gali pasireikšti elgesio sutrikimai.

Netgi tie vaikai, kurie tik stebi patyčias, gali jausti stiprią baimę, nerimą, išgyventi depresiją ir jausti beviltiškumą. Jie taip pat gali jaustis suvaržyti, nes nežino, į ką galėtų kreiptis pagalbos, ar jaučia, jog prakalbus į juos bus žiūrima kaip į skundikus.

A. TIKSLAI

1. Siekti, kad moksleiviai suprastų patyčių mokykloje pasekmes, kurios gali ištikti aukas, skriaudėjus, stebėtojus.
2. Atpažinti elgesį ir simptomus, kurie gali būti patyčių sukelti padariniai.

B. METODAS

- patyčių atvejų aptarimas,
- trumpų filmų, susijusių su aptariama tematika, rodymas
- žaidimai.

C. PRIEMONĖS

1. Piešimo popierius
2. Pieštukai ir flomasteriai
3. A4 formato popieriaus lapai
4. Kompiuteris su prieiga prie interneto

D. VEIKLŲ APRAŠYMAS

1-A VEIKLA: ĮVADAS

Mokytojas pristato moksleiviams užsiėmimo tikslą ir paaiškina, kaip jis susijęs su ankstesniu susitikimu.

2-A VEIKLA

Trumpų vaizdinių epizodų, parsisiųstų iš interneto, peržiūra:

a) Socialinė reklama „Žodžiai žeidžia“ („Words hurt“). Prieiga per internetą:

<<http://www.youtube.com/watch?v=SKRzoJHgK0g>>

b) Socialinė reklama „Kova su patyčiomis“. Prieiga per internetą:

<<http://www.friends.se?id=1582>>

c) Vaikų sukurtas filmas „Mitas: patyčios nesukelia rimtų pasekmių, o tik labiau užgrūdina“.

Prieiga per internetą: <www.bepatyciu.lt>

Šių vaizdinių epizodų tikslas – atskleisti aukos ir stebėtojo jausmus.

Po video epizodų peržiūros vyksta aptarimas su vaikais, kurio metu yra diskutuojama apie patyčių sukeltas pasekmes.

3-IA VEIKLA

Mokytojas paprašo moksleivių pagalvoti apie trumpą istoriją, susijusią su patyčiomis, ir ją pristatyti. Šiuo atveju galima pristatyti incidentą, su kuriuo pačiam vaikui jau yra tekę susidurti ar kurį patyrė draugas. Istorija gali taip pat atspindėti tam tikrą įvykį, apie kurį teko skaityti ar kurį rodė per televiziją.

Visi vaikai, kurie norės kalbėti, turės savo istoriją pristatyti žodžiu; tada jų bus prašoma prisiminti/pagalvoti/įsivaizduoti, kaip šios istorijos metu jautėsi skriaudėjas, patyčių auka ir stebėtojas (jeigu tokių esama istorijoje) ir kokią įtaką tai turėjo jų elgesiui.

Mus domina patyčių pasekmės ir tai, kaip jos veikia kiekvieną vaiką. Svarbu, kad kiekvienas vaikas bandytų kalbėti apie savo jausmus ir apie tai, kaip patyčios juos veikia. Taip pat svarbu, kad vaikai pastebėtų ir suvoktų, jog patyčių mokykloje padariniai gali būti įvairialypiai ir tiek trumpalaikiai, tiek ilgalaikiai.

4-A VEIKLA

Toliau imsimes veiklos, kuri vadinasi „skalbiniai, vaizduojantys patyčių padarinius mokykloje“.

Ant A4 formato spalvoto popieriaus lapų (raudono, geltono, mėlyno, žalio, rožinio) nupiešiamie marškinėlius, kelnes ar kojines, kitaip tariant, po vieną objektą ant kiekvieno popieriaus lapo, ir juos iškerpame.

Kiekvieno pobūdžio pasekmei (pavyzdžiui, psicho-fiziniams simptomams, socialiniui atstūmimui, prastiems rezultatams mokykloje ir pan.) priskiriame atitinkamą spalvą – taip sukursime skirtingų padarinių kategorijas (pavyzdžiui, raudona spalva reikš socialines pasekmes, geltona – fizines ir t.t.)

Tada kiekvienas vaikas pasirenka tam tikrą objektą (marškinėlius, kelnes, kojines) ir, atsižvelgdamas į spalvą, ant jo užrašo konkretų padarinį.

Po to paimame vaiko nuotrauką ar portretą ir strėlyčių pagalba nurodome, kurios kūno dalys ir kaip jos kenčia nuo baimės, įtampos ar streso, sukkelto patyčių (fiziniai padariniai: prakaituojantys delnai, pilvo skausmai, svaigimas ir t.t.)

E. APIBENDRINIMAS

56

Susitikimas baigiamas diskusija komandoje, vaikai turi patys įvertinti užsiėmimą. Dalyvių klausima: „Kokia veikla, kuria šiandien užsiėmėme, jums labiau patiko; kas jums nepatiko ar pasirodė per sunku; kaip apibūdintumėte šiandien nuveiktą darbą?“

Mokytojas taip pat išsako savo nuomonę, mintis ir jausmus.

Iš karto primename, jog susitikime per kitą užsiėmimą, ir trumpai informuojame komandos narius apie veiklą, kuri lauks per ateinančią užsiėmimą, – tai yra „**Kova su patyčiomis mokykloje**“.

8. Užsiėmimas

KOVA SU PATYČIOMIS – I DALIS

Patyčias patiriantys moksleiviai kilusią problemą dažnai bando spręsti neveiksmingai, todėl patyčios jų atžvilgiu nesiliauja ir situacija tik blogėja. Dažnai skriaudžiami moksleiviai bando pasipriešinti, tačiau taip elgdamiesi galiausiai tik pablogina savo padėtį – mat skriaudėjai patiria malonumą turėdami progą pasimušti. Be to, jie yra pakankamai gudrūs ir sugeba manipuliuoti mokyklos sistema. Kitaip tariant, jie sugeba įtikinti mokytojus, kad yra ne skriaudėjai, o priešingai – aukos. Patyčių aukos taip pat dažnai pasirenka tokių problemos „sprendimą“, kuris tik trumpam pagerina situaciją, bet pačios problemos neišsprendžia; be to, toks elgesys sukelia tik dar daugiau šalutinių grandininės reakcijos padarinių. Galima pateikti keletą tokio pobūdžio pasekmių pavyzdžių: visiškas pasitraukimas iš aplinkos, kurioje vaikas kentė patyčias, ar atsisakymas dalyvauti veiklose, kurios yra svarbios vaiko socializacijai ir psichikos sveikatai.

Dabar laikas aptarti veiksmus ir elgseną, kuri, užuot lėmusi pasyvų susitaikymą su patyčiomis, padeda su jomis veiksmingai kovoti. Vienas būdų, galinčių užtikrinti tinkamą aukos reakciją į patyčių atvejus, – humoras. Išties didelė tikimybė, kad auka, sumaniai atsakydama ar atsikirsdama – tai yra, su humoro gaidele, – parodys, kad ji toli gražu nelinkusi reaguoti į patyčias; tai nuginkluotų skriaudėją, besitikintį, kad auka sutriks. Tyla taip pat gali būti veiksminga kovos su patyčiomis mokykloje priemonė. Šiuo atveju moksleivis, iš kurio tyčiojamosi, turėtų apskritai ignoruoti skriaudėją ir elgtis taip, tarsi skriaudėjas neegzistuočiau. Dar vienas ypač veiksmingas būdas įveikti patyčias – energinga ir dinamiška, tačiau ne agresyvi aukos reakcija. Tikėtina, kad aukos pasitikėjimas savimi, stabilumas ir nuoširdumas be jokių pykčio proveržių gali greitai išmušti skriaudėją iš vėžių.

Labai svarbu su moksleiviais aptarti veiksmingus kovos su patyčiomis būdus; vėliau jie gali išbandyti šias veiksmingas priemones konkrečios patyčių situacijos atveju. Tai – pamatiniai kovos su patyčiomis pradinėje ir vidurinėje mokykloje principai. Labai svarbu užtikrinti, kad neliktų nei vieno neaptarto ar neištirto moksleivių pastebėto patyčių incidento – kad ir kokios būtų juos sukėlusios priežastys. Lygiai taip pat svarbu ir tai, kad moksleiviai įveiktų stereotipus ne tik logiškai mąstydami, bet ir emociniu lygiu ir nedvejojami kalbėtusi su suaugusiaisiais – tai padės sugriauti išankstinę nuostatą, kad pasipasakoti apie patyčias suaugusiesiems tolygu skundimui ir todėl yra laikoma netinkama bei smerktina elgesio forma. Suaugusieji, dalyvaujantys aptariant patyčių incidentus, turėtų stengtis padėti moksleiviams kurti saugią aplinką bei atskaitos sistemą, o ne kritikuoti ir bausti. Visi – jauni ir seni – privalo burtis į bendrą frontą, kuris padėtų veiksmingai užkirsti kelią patyčioms.

Šio konkretaus susitikimo metu, kurio tikslas – padėti moksleiviams veiksmingai kovoti su patyčiomis, galima pristatyti moksleivių itin mėgstamus asmenis, kurie mokykloje taip pat patyrė patyčias. Visiems žmonėms, o ypač vaikams, būtina lygiuotis į tinkamus gerai žinomų asmenų pavyzdžius – tai padeda tobulėti ir turtinti savo asmenybę. Žmogus, patyręs patyčias ir sugebėjęs veiksmingai išspręsti šią sudėtingą problemą bei savaip nugalėjęs neigiamą patirtį, yra puikus

pavyzdys moksleiviams – jis parodo, kad praeityje kilę sunkumai ir kliūtys netrukdo kūrybingai tobulėti ir žengti sėkmės keliu.

Siekiant išspręsti visas aukščiau išvardintas problemas, būtina skirti deramą dėmesį nuosekliam proceso įgyvendinimui. Būtina vengti paprasto nuomonės dėstymo – kur kas svarbiau, remiantis užsiėmimo veikla bei Sokrato metodu, suteikiančiu moksleivių patirčiai formą ir pavidalą, suprasti vaikų jausmus ir gyvenimo patirtį.

A. TIKSLAI

1. Kuo daugiau kalbėti apie pasitaikančius patyčių atvejus bei sutelkti moksleivių bendruomenę kovai su patyčiomis mokykloje – tiek skatinant atitinkamas emocijas, tiek keičiant jų elgseną.
2. Skatinti moksleivius siūlyti efektyvius kovos su patyčiomis būdus.
3. Aptarti klasės draugų, mokytojų ir tėvų vaidmenis patyčių situacijose.
4. Pabrėžti, kad informavimas apie vykstančias patyčias nėra skundimas.

B. METODAS

- Kuo aktyviau dalintis informacija apie realius sėkmingai išspręstus patyčių atvejus, aiškinti apie patyčių pasekmes ir būdus joms įveikti tiek savo asmeninėmis, tiek komandos pastangomis.
- Siekiant veiksmingiau kovoti su patyčiomis, pateikti sektinus vaidmenų modelius ir taip turtinti vaikų asmenybes.
- Aktyvūs pokalbiai apie veiksmingas patyčių įveikimo strategijas.

C. PRIEMONĖS

- Kuprinė su knygomis, sąsiuviniais, pieštukais bei flomasteriais. Svarbu, kad kelios knygos ir keli sąsiuviniai būtų suplėšyti, o pati kuprinė – šiek tiek netvarkinga, tarsi jos savininkui ką tik būtų tekę patirti patyčias
- Patyčias patyrusio vaiko nuotraukos kopija
- Spalvoti kartono A4 popieriaus lapai
- Flomasteriai ir žirkklės

D. VEIKLŲ APRAŠYMAS

1 VEIKLA: ĮVADAS

Mokytojas pristato moksleiviams šios dienos užduotį ir paaiškina, kaip ji susijusi su praėjusiu užsiėmimu. Keli moksleiviai visiems primena, kas buvo nuveikta per paskutinį susitikimą ir kokia tema buvo nagrinėjama – tai yra „Patyčių mokykloje pasekmės“. Po to aptariami šio užsiėmimo tikslai ir konkreti veikla, kurią reiks atlikti; galiausiai numatomas laikas kiekvienai užsiėmimo veiklai.

2 VEIKLA

Klasės viduryje mokytojas pastato kuprinę, apie kurią rašėme skyriuje „Priemonės“, ir paaiškina užduotį. Moksleiviams pateikiama tokia informacija: prieš juos esanti kuprinė priklauso vaikui, kuris mokėsi šioje mokykloje ir tapo patyčių auka. Po to mokytojas kreipiasi į moksleivius, ragindamas juos apžiūrėti kuprinės turinį ir pamąstyti apie šį vaiką. Jiems pateikiami, pavyzdžiui, tokie diskusiniai klausimai: a) kas skriaudė šį mokinį? b) kaip auka turėjo jaustis? c) kaip auka pati galėjo sau padėti? d) ar galėjo šiuo konkrečiu atveju jai padėti kiti mokiniai ar draugai ir kaip? e) ar jie gali aukai padėti šiuo metu? f) ar gali klasės draugai imtis tam tikrų veiksmų, kad apsaugotų mokinius nuo tolesnių patyčių epizodų ateityje? g) ar gali šiuo atveju padėti nukentėjusio vaiko tėvai ir mokytojai?

3 VEIKLA

Mokytojas pasiteirauja moksleivių, ar jie gali nurodyti asmenis, kurie mokykloje patyrė patyčias, tačiau užaugę tapo aktyviais, kūrybingais ir žymiais žmonėmis. Jeigu moksleiviams niekas neateina į galvą, siekdamas paskatinti diskusiją, mokytojas pats pateikia konkrečių pavyzdžių. Puikus pavyzdys yra gerai žinomas futbolininkas David'as Beckham'as, pats buvęs patyčių auka mokykloje (medžiaga apie jį pateikiama šio užsiėmimo pabaigoje). Aukščiau aprašytos diskusijos metu svarbu paskatinti moksleivius reikšti kylančias mintis apie pateikiamus pavyzdžius ir pasisakyti, ką, jų manymu, šie pavyzdžiai galėtų reikšti ir kodėl juos aptariame kalbėdami apie patyčias. Labai svarbu pabrėžti, kad patyčių mokykloje problemą galima išspręsti ir kad patyčias mokykloje patyręs asmuo gali daug ko pasiekti gyvenime. Mokytojas prašo moksleivių pamąstyti,

kaip jų aptariamas šlovę pelnęs žmogus sugebėjo išspręsti patyčių situaciją (gal jam padėjo savi-garba, užsibrėžti tikslai, humoro jausmas, jo draugai ir t.t.)

4 VEIKLA

Mokytojas išdalina moksleiviams patyčias patyrusio vaiko nuotraukos kopijas, kad galėtų įsijausti į patyčias patiriančio vaiko vaidmenį; kiek vėliau – spalvotus kartono lapus. Popieriaus lape vaikai turi nupiešti kojos pėdą ir ją iškirpti. Atlikę šią užduotį, moksleiviai raginami iškirptoje formoje užrašyti vieną patarimą aukai (vienaskaitos antruoju asmeniu), kaip ji būtų galėjusi išspręsti savo problemą. Vėliau diskusijos metu sudaromas prioritetas patarimų sąrašas pagal tai, koks turėjo būti pirmasis, antrasis ir kiti žingsniai. Toks prioritetas žingsnių, kuriais gali pasinaudoti patyčias patyrusi auka, sąrašas gali būti perkeltas į didelį popieriaus lapą, o šis – pakabintas klasėje.

Pastaba: Prieš sudarant minėtą prioritetas sąrašą, mokytojas turėtų atidžiai perskaityti šio užsiėmimo įvadą ir šiai temai skirtą vadovo skyrių.

5 VEIKLA

Mokytojas ragina mokinius įsivaizduoti, kad jie vienai dienai tampa mokyklos direktoriumi/-e ir užimdami šias pareigas turi pasiūlyti patyčių įveikos būdus. Moksleiviai savo pasiūlymus užrašo ant popieriaus. Visiems baigus užduotį, kiekvienas perskaito savo pasiūlymus, o mokytojas savo ruožtu juos užrašo ant lentos. Perskaičius ir užrašius visus pasiūlymus, prasideda diskusija, kurioje mokytojas atlieka viso labo tik koordinatoriaus vaidmenį – tai yra neužgožia moksleivių iniciatyvos. Per diskusiją atrenkami kovos su patyčiomis būdai, kuriuos moksleiviai gali pateikti mokytojų tarybai, tėvų tarybai ar kitoms klasėms. Šie atrinkti būdai gali būti atspausdinti skrajutės forma; jie taip pat gali būti pristatyti skelbimų lentoje. Šią lentą galima pakabinti atitinkamoje mokyklos vietoje.

E. APIBENDRINIMAS

Susitikimas baigiamas bendra diskusija; vaikai įvertina savo veiklą. Dalyvių klausama: „Kokia veikla, kuria šiandien užsiėmėme, jums labiau patiko; kas jums nepatiko ar pasirodė per sunku;

kaip apibūdintumėte šiandien nuveiktą darbą?“

Mokytojas taip pat išsako savo nuomonę, mintis ir jausmus.

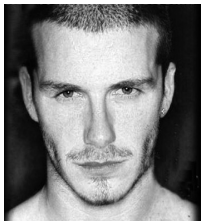
Iš karto primename, jog susitikime kito užsiėmimo metu, ir trumpai informuojame komandos narius apie veiklą, kuria jie užsiims per ateinantį užsiėmimą. Jo metu bus taip pat aptariami kovos su patyčiomis mokykloje būdai.

8-O UŽSIĖMIMO PRIEDAI

(3 veikla)

ĮŽYMŪS ASMENYS, MOKYKLOJE PATYRĘ PATYČIAS MEDŽIAGA MOKYTOJUI

DAVID'AS BECKHAM'AS: „MOKYKLOJE AŠ PATYRIAU PATYČIAS.“

Futbolo dievaitis šiuo metu gal ir atrodo vienas kiečiausių vyrų visoje planetoje, tačiau mokykloje ir jis patyrė patyčias. Kadangi mažąjį Beckhamą domino vien tik futbolas, akivaizdu, kad jis išsiskyrė iš savo bendraamžių. Dauguma jo amžiaus berniukų nesidomi konkrečiais tikslais, tačiau David'as Beckham'as buvo kitoks – jam labiausiai rūpėjo spardyti kamuolį. Pasak Beckham'o, būdamas šešiolikos, jis patyrė įvairių pagundų. Draugai jį kviesdavo nusipirkti sidro už kampo esančioje parduotuvėje ir kur nors pasilinksinti iki vėlumos, tačiau jis pats tetroskęs likti namuose, per televiziją žiūrėti tos dienos rungtynes ir ruoštis sekmadienio lygos rungtynėms. Jo draugams tokie užmojai atrodė moteriški, todėl jie ėmė tyčiotis iš Beckham'o. Šis į tai nekreipė dėmesio. Štai ką Beckham'as papasakojo laikraščiui „*The Guardian*“: „Tokio amžiaus pradėjęs rimtai užsiimti sportu, neišvengiamai susidūriau su patyčiomis. Kadangi nenorėdavau su bendraamžiais linksintis vakarais visą savaitgalį, pirmadienį klasės draugai šaipydavosi iš manęs, kad aš sėdžiu namuose ir žaidžiu futbolą. Tačiau kai prieš metus susidūriau su tais pačiais asmenimis, jie puolė manęs prašyti, kad leisčiau jiems dalyvauti rungtynėse Madride, kur turėjau netrukus žaisti.“

Šaltinis: <http://silentscreamer.instablogs.com/entry/david-beckham-i-was-bullied-at-school/#ixzz0tagTrwFD>

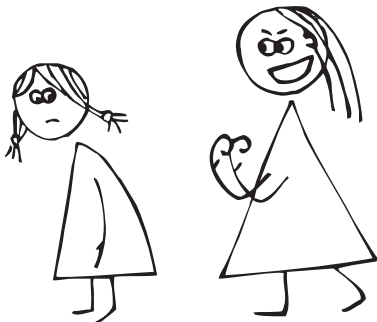
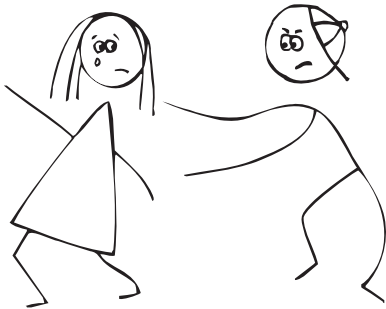

Nuostabioji dainininkė **Rihanna** viešai atskleidė, kad ji visą vaikystę kentėjo nuo rasinės diskriminacijos. Duodama interviu žurnalui *”In Style”*, ji papasakojo, kad gyvendama Barbadosė patyrė bendraamžių patyčias vien dėl to, kad jos odos spalva buvo šviesesnė nei kitų. Iš jos buvo tyčiojamasi iki pat vidurinės mokyklos. “Savo šeimoje nejutau jokių problemų dėl šviesesnės odos spalvos. Problemos prasidėdavo tik man įžengus į mokyklą. Iš pradžių tai mane labai trikdydavo, – sakė dvidešimtmetė dainininkė. – Šios patyčios tęsėsi iki paskutinės dienos, praleistos pradinėje mokykloje”.

Šaltinis: <http://celebrities.ninemsn.com.au/blog.aspx?blogentryid=156665&showcomments=true>

(4 veikla)

Patyčias patiriantis vaikas.

KOVA SU PATYČIOMIS – II DALIS KOMANDOS GALIA

Komandos dvasios ir abipusią paramą teikiančių ryšių tarp moksleivių skatinimas gali lemti itin gerus rezultatus vykdant pirminę ir antrinę patyčių prevenciją. Tai nėra vien teorinė hipotezė – komandos ir gerų tarpusavio ryšių nauda yra įrodyta ilgalaikiais patyčių mokykloje tyrimais, vykdomais tarptautiniu lygiu. Šio užsiėmimo tikslas – parodyti moksleiviams, kaip svarbu bendradarbiauti ir užtikrinti tarpusavio pagalbą komandoje. Tik taip galima veiksmingai užkirsti kelią nepalankioms situacijoms, su kuriomis susiduria vienas ar daugiau komandos narių. Visuma yra daugiau nei ją sudarančių dalių suma, o stiprindami abipusią paramą teikiančius ryšius tarp moksleivių, prisidedame prie itin palankios terpės kovai su patyčiomis. Siekdami skatinti tokį mąstymo būdą, su vaikais galime pažaisti simbolinę *grandinės žaidimą* (grandinė simbolizuoja bendradarbiavimą). Palaikanti atmosfera ir visų moksleivių aktyvus dalyvavimas svarbus, norint pasiekti tikslą – nenutraukti grandinės, kuri reiškia vienybę komandoje, – kad ir kokie būtų sunkumai ar problemos, kuriuos tenka patirti siekiant tikslo. Žaidimas ir jo simbolinė reikšmė leidžia moksleiviams turtinti savo asmenybę, įsijausti į skirtingus vaidmenis, praplėsti akiratį, išmokti naujų problemų sprendimo būdų ir juos pritaikyti realiame gyvenime, trumpai tariant, aktyviai skatinti asmens raidą. Vaikai patys dažnai pasitelkia simbolinius žaidimus. Be to, vaikams įprasta žaisti – žaidimas jiems padeda spręsti susiklosčiusias situacijas ir atpažinti jausmus. Viena vertus, tą galima paaiškinti simboliniu žaidimo mechanizmu; antra vertus, vaikams suteikiama galimybė aktyviai imtis veiksmų ir susitvarkyti su iškilusia problema, o būtent taip mažinamas pasyvumo ir bejėgiškumo jausmas.

Šių dviejų kovai su patyčiomis skirtų užsiėmimų bei visos prevencinės programos pagrindinis tikslas – sukurti tvirtą abipusę paramą teikiančią atmosferą tarp moksleivių. Ši atmosfera ir aktyvus tėvų bei mokytojų įsitraukimas gali padėti veiksmingai stabdyti patyčias ne tik antrinės, bet ir pirminės prevencijos metu. Remiantis tarptautiniais tyrimų rezultatais, įrodyta, kad pirminė prevencija – pats veiksmingiausias intervencijos būdas, nes šiuo atveju kaba eina ne apie jau iškilusią problemą, bet apie konkrečius veiksmus esant dar labai ankstyvai stadijai – taip užkertamas kelias problemai atsirasti, dar neįsigalėjus netinkamo elgesio tendencijoms.

A. TIKSLAI

1. Išsamiau aptarti klasės draugų–stebėtojų vaidmenį susiklosčius patyčių situacijai.
2. Pasitelkti tikras gyvenimo situacijas ir jas pateikti kaip pavyzdžius, siekiant vaikams įteigti, kad moksleivių komanda atlieka esminį vaidmenį įgyvendinant pirminę ir antrinę prevenciją, kuria siekiama veiksmingai kovoti su patyčių reiškiniu.
3. Burti klasę į komandą ir taip stiprinti tarpusavio ryšius.

B. METODAS

- Stebėjimas, dėmesio sutelkimas ties mokinių-stebėtojų vaidmeniu ir abipusią paramą teikiančių ryšių svarbos kovojant su patyčiomis akcentavimas.
- Žaidimai, skatinantys bendradarbiavimo ir palaikymo klimatą bei aktyviai įtraukiantys moksleivius į grupinę veiklą.

C. PRIEMONĖS

- Kompiuteris su prieiga prie interneto
- Laikraščiai
- Raminanti muzika

D. VEIKLŲ APRAŠYMAS

1 VEIKLA: ĮVADAS

Mokytojas pristato moksleiviams šios dienos užduotį ir paaiškina, kaip ji susijusi su praėjusiu užsiėmimu. Moksleiviai raginami prisiminti, apie ką buvo kalbėta praeito užsiėmimo metu, kai vyko diskusija apie patyčių padarinius. Tada aptariamoms šio užsiėmimo užduotys ir kaip jos bus atliekamos. Galiausiai numatomas laikas kiekvienai užsiėmimo veiklai.

2 VEIKLA

Trumpų vaizdinių epizodų, parsisiųstų iš interneto, peržiūra:

- Socialinė reklama „Tylos kaina“ („Price of Silence“). Prieiga per internetą: <http://www.youtube.com/watch?v=wY7Gvq0P4hc>
ARBA <http://www.bullypolice.org/schoolRULES.html>
- Vaikų sukurtas filmas „Mitas: patyčių masto neįmanoma sumažinti“. Prieiga per internetą: www.bepatyciu.lt

Šioje video medžiagoje aiškiai parodytas stebėtojams tenkantis vaidmuo patyčių atveju. Taigi moksleiviai raginami pamąstyti apie filme pavaizduotą incidentą ir pasidalinti savo mintimis apie tai, kokio pobūdžio grupinis elgesys padeda išsivirti patyčioms, o koks padeda joms užkirsti kelią.

3 VEIKLA

Kartu su moksleiviais mokytojas patiesia ant grindų taką, kurį sudaro tolydžiai mažėjantys laikraščio puslapiai. Moksleiviai suskirstomi į mažas grupes po 2-3 vaikus. Po to jie raginami pereiti tuo taku palaikydami vienas kitą. (Siekiant sutaupyti laiko, rekomenduojama nutiesti 2 ar 3 tokius takus, kad vienu metu šią užduotį galėtų iš karto atlikti 2-3 komandos).

4 VEIKLA

Grojančiam muzikai, mokytojas paprašo moksleivių sustoti tiesia linija. Mokytojas ragina moksleivius susikibti rankomis ir užsimerkti. Tuo metu vaikams aiškinamos žaidimo taisyklės: „Dabar žaisime žaidimą, kuriame svarbu, kad kiekvienas jūsų bendradarbiautų ir pagelbėtų vienas kitam. Mes išardysime tiesią liniją ir suformuosime susipynusių siūlų kamuolį. Aš jums padėsiu tai padaryti, bet jūs turite ir toliau laikyti vienas kitą už rankų kaip tvirta grandinė – kad ir kas nutiktų. Kai „susivyniosite“ į siūlų kamuolį, galėsite atsimerkti. Tam, kad laimėtumėte žaidimą, turite iš naujo suformuoti tiesią liniją, bet negalima paleisti vienam kito rankų. Žaidimo paslaptis – pasitikėti kitais. Jei pasitikėsite – viskas pavyks.“ Jei vaikams žaidimas nepavyksta iš pirmo karto, svarbu jį pakartoti. Vis dėlto prieš pradėdant antrą bandymą, svarbu, kad mokytojas palaikytų, paskatintų vaikus ir pasistengtų jiems paaiškinti, kodėl pirmas bandymas nepavyko.

Priklausomai nuo to, kiek laiko užtruks šis žaidimas, kol vėl bus suformuota pirminė tiesi linija, mokytojas nusprendžia, ar užteks likusio laiko kitoms užsiėmimo veikloms. Jeigu laiko lieka pakankamai, mokytojas pagiria vaikus už gerai atliktą užduotį, nes vaikai vienas kitam padėjo. Tada mokytojas pristato kitą užduotį: „Noriu, kad sustotumėte ratu susikibę už rankų ir užsimerktumėte. Užsimerkę pasidalinkite kilusiomis mintimis apie šios dienos ir praėjusius užsiėmimus. Prieš pradėdami įsidėmėkite, kad tik vienas žmogus gali kalbėti vienu metu, o ne visi kartu. Kitas žmogus ima kalbėti tik pirmajam baigus, nes tik tokiu būdu galėsime išgirsti visų mintis. Kadangi kalbėsite kaip pakliūva, tikėtina, kad vienu metu ims kalbėti du ar daugiau moksleivių. Susidarius tokiai situacijai, labai svarbu bendradarbiauti ir rodyti pagarbą klases draugams, kurie ir padės atlikti užduotį. Žaidimo tikslas – išgirsti visų dalyvių mintis, o norint tai pasiekti, vienu metu turi girdėtis tik vienas balsas – be jokių trukdžių.“ Mokytojas turėtų nevaržyti žaidimo vyksmo; vis dėlto jeigu vaikai nuolat pažeidžia taisykles, būtina jiems jas priminti. Žaidimas baigiasi, kai visi moksleiviai pasisako. Mokytojas paprašo vaikų paimti šalia stovintį draugą už rankų, atsimerkti ir kurį laiką žiūrėti jam / jai į akis.

E. APIBENDRINIMAS

Užsiėmimas baigiamas komandine diskusija. Vaikai įvertina savo veiklą; jų klausama : “Kas jums labiausiai patiko šiandieniniame užsiėmime, kas nepatiko arba kas pasirodė sunku, kaip jūs įvertintumėte šiandien atliktą darbą?” Be to, mokytojas išreiškia savo nuomonę, pasidalina mintimis ir emocijomis.

66

- Baigiantis užsiėmimui, mokiniams primenama apie kitą susitikimą. Komandos nariams pateikiama trumpa santrauka apie kito užsiėmimo užduotis. Jo metu bus ruošiamasi renginiui, kurį vaikai organizuos savo tėvams.

DISKUSIJA SU TĖVAIS APIE PATYČIAS PASIRUOŠIMAS SUSITIKIMUI

Iki šiol visi devyni užsiėmimai buvo skirti gausios informacijos sklaidai, siekiant kuo geriau supažindinti moksleivius su patyčių mokykloje tematika. Pasitelkiant tokius metodus kaip atviras dialogas ir tikro gyvenimo simuliacijos, moksleiviai detaliam išnagrinėjo patyčių reiškinį, apibrėžė patyčių reikšmę ir šių padarinius, aptarė aukos, skriaudėjo ir stebėtojų vaidmenis, sužinojo apie empatiją, solidarumą ir įvairovę, ieškojo veiksmingų būdų kovai su patyčiomis – ar būtų tyčiojama iš jų pačių, ar iš kito vaiko.

Dešimto užsiėmimo tikslas – aptarti, kaip moksleiviai galėtų skleisti gautą informaciją ir dalintis savo patirtimi su kitais, ypač su tėvais, kurie dalyvaus kitame užsiėmime. Norint, kad moksleiviai galėtų kalbėti apie patyčias su tėvais, būtina, jog jie gerai suprastų patyčių reiškinį. Šio užsiėmimo metu moksleiviai iš naujo apžvelgs įvairius patyčių aspektus, kad susidarytų apibendrintą patyčių vaizdą ir galėtų jį kūrybingai pritaikyti realiame gyvenime bendraudami su kitais.

Šis užsiėmimas yra skirtas žinioms apibendrinti ir perduoti. Užsiėmimo tikslas – sujungti teoriją ir praktiką bei rasti ryšį tarp vaikų ir tėvų patirties. Šios sąsajos labai svarbios mokymosi procesui, nes turi įtakos vaikų gebėjimui suvokti įvairius reiškinius ir spręsti sudėtingas situacijas – šiuo atveju, savaime suprantama, kalba eina apie patyčias. Ugdant moksleivių gebėjimą dalintis su kitais, ypač su savo tėvais, sava patirtimi, gauta ir suprasta informacija bei savo mintimis, skatinamas bendravimas ir gerinami moksleivių tarpusavio santykiai. Be to, toks dalinimasis padeda vaikams gyvenimą namuose susieti su gyvenimu mokykloje – mat daugelis vaikų šias gyvenimo sritis suvokia kaip atsietas viena nuo kitos, tačiau jos abi jiems yra lygiai tokios pat svarbios. Be to, moksleivius kūrybingai subūrus svarstyti jiems aktualiems klausimams, tokiems kaip patyčios, vaikams suteikiama galimybė išnaudoti jų turimus organizacinius ir bendradarbiavimo gebėjimus bei visų bendram labai panaudoti asmeninius įgūdžius (pavyzdžiui, vaidybos, dainavimo ir pan.) siekiant bendro tikslo – pažaboti patyčias mokykloje.

Pastaba: Besiruošiant bendram užsiėmimui su tėvais, mokytojas savo nuožiūra gali nuspręsti su rengti ir daugiau tokio pobūdžio susitikimų.

A. TIKSLAI

1. Apibendrinti pagrindines patyčių ypatybes remiantis šių pristatymu per ankstesnius užsiėmimus.
2. Kūrybingai išnaudoti moksleivių įgytas žinias apie patyčias.
3. Suorganizuoti susitikimą su tėvais.

B. METODAS

- Surinkti įvykusių užsiėmimų medžiagą ir akcentuoti juos siejančius aspektus.
- Sukurti plakatą su klasės šūkiu, nukreiptu prieš patyčias mokykloje.
- Diskusija apie tai, kaip geriausiai pristatyti patyčių temą tėvams. Priimamas komandinis sprendimas, po to vaikai repetuoja.

C. PRIEMONĖS

- Prieiga prie kompiuterio, interneto ir spausdintuvo
- A4 formato popierius lapai
- Pieštukai
- Teptukai, dažai, stora drobė (dydis 60cm x 3m)

D. VEIKLŲ APRAŠYMAS

1 VEIKLA: ĮVADAS

Mokytojas pristato moksleiviams šios dienos užduotį ir paaiškina, kaip ji susijusi su praėjusiu užsiėmimu. Mokytojas paaiškina, kad siekiant veiksmingai užkirsti kelią patyčiomis, visų pirma itin svarbu suprasti šį reiškinį ir jį atpažinti; be to, lygiai taip pat svarbu sugebėti apie patyčias kalbėti atvirai. Mokytojas informuoja, kad užsiėmimai artėja prie pabaigos – jų liko tik du. Per šiandienos susitikimą moksleiviai apibendrins tai, ką išmoko praeitų užsiėmimų metu, ir pasiruoš pristatyti patyčias tėvams kaip viena komanda.

2 VEIKLA

Mokytojas kartu su mokiniais nuosekliai prisimena visus buvusius užsiėmimus – kas buvo aptarta, užrašyta, – bei dar kartelį išdėsto pagrindines kiekvieno susitikimo mintis ir išvadas.

Tada mokiniai suskirstomi į 3 grupes:

- Vienai moksleivių grupei patikima surinkti ir sudėlioti į vieną knygą visas užduotis, kurias moksleiviai atliko per praėjusius užsiėmimus. Ši knyga bus parodyta tėvams, o po to bus padarytos knygos kopijos ir išdalintos kiekvienam moksleiviui.
- Antra komanda turi parašyti vieną patyčias apibendrinančią pastraipą (šiam tikslui jie

pasinaudos kompiuteriu). Taip pat galima surašyti trumpus teiginius, apibūdinančius veiksmingus kovos su patyčiomis būdus. Šio vaikų darbo kopijos gali būti dalinamos tėvams. Be to, vaikų parengtą darbą elektroniniu paštu galima išsiųsti kitoms mokykloms ir jų draugams.

- Trečioji grupė imasi atsakomybės sukurti plakatą su klasės šūkiu prieš patyčias. Keletas vaikų užrašys šūkį, o kiti papuoš plakatą žodžiais, simboliais ir pan. Plakatas bus pakabintas patalpoje, kurioje vyks vaikų ir tėvų susitikimas; vėliau plakatas bus pškabintas visiems matomoje mokyklos vietoje.

3 VEIKLA

Priešingai nei dviejų praėjusių susitikimų atveju, šiam užsiėmimui nėra aiškių instrukcijų. Mokytojas ragina vaikus bendradarbiauti tarpusavyje ir parengti jų pačių originalų pristatymą apie patyčias – pristatymą, kuris atspindėtų jų interesus bei gebėjimus. Per šią užduotį moksleiviai gali pasinaudoti praėjusių užsiėmimų metu kilusiomis mintimis, sulaukusioms plataus pritarimo, bet gali būti pristatytos ir visai naujos mintys.

Bendra instrukcija:

Kartu su moksleiviais mokytojas aptaria galimus būdus, kaip pristatyti patyčių reiškinį tėvams. Mokytojas užrašo išgirstas mintis ant lentos, pateikia savo pasiūlymų ir taip padeda mokiniams parengti galutinį veiksmų planą. Vaikai surašo pristatymo planą, o mokytojas užtikrina vaikams jiems padėsiantis paties pristatymo metu. Mokytojas turėtų nepamiršti, kad kai kurie moksleiviai gali varžytis ir nedrįsti viešai kalbėti apie savo patirtį ir mintis, todėl jiems reikės daugiau palaikymo ir alternatyvių pristatymo būdų. Šiaip ar taip, svarbu, kad pristatyme dalyvautų visi moksleiviai.

Pristatymo plano pavyzdys:

Moksleiviai gali būti suskirstyti į 4 grupes, kiekviena grupė bus atsakinga už tam tikrą pristatymo dalį, o mokytojas per šios užduoties atlikimo metu vaikams teiks pagalbą.

1. Pirmoji grupė gali būti atsakinga už renginio organizavimą ar, kitaip tariant, jos nariai turėtų papuošti patalpas, pakabinti plakatą, pasitikti tėvus, pasirūpinti reikiamu kėdžių skaičiumi, padalinti informacinę medžiagą ir t.t.
2. Antroji komanda gali imtis paties pristatymo – pristatyti informaciją apie patyčias ir jų paplitimą. Žodžių žaidimas gali būti vienas būdų, kaip pristatyti gautas žinias ir pasidalinti jausmais, sietiniais su patyčiomis mokykloje; sugalvojamas žodis, o kiti bando jį atspėti spėliodami raides. Taip pat galima panaudoti jau paruoštą patyčių apibendrinimą, vienas iš moksleivių gali jį perskaityti arba galima tėvams išdalinti jo kopijas.
3. Trečioji grupė galėtų paruošti trumpus vaidinimus apie patyčias (galima remtis istorijomis, kurios buvo nagrinėtos per ankstesnius užsiėmimus). Ši grupė suvaidintų

tėvams parengtas scenas, o po to vyktų diskusija. Užuoat rengus vaidinimą, gali būti pristatomas ir muzikos-šokio spektaklis.

4. Ketvirtajai komandai būtų patikėtas internetinis tyrimas – ji ieškotų papildomos informacijos, susijusios su įvairiais patyčių aspektais kitų kultūrų konteksto sąlygomis, tarkime,
 - nuotraukų ir detalių apie kitas kultūras (pavyzdžiui, kaip vaikai rengiasi Indijoje, kaip žmonės sveikinasi kitomis kalbomis, kokie tradiciniai bulgariškų patiekalų receptai ir t.t.);
 - socialinio vieningumo veiksnių pavyzdžių;
 - vaikams skirtų filmų, knygų, elektroninių žaidimų, vaizduojančių patyčias, draugystę ir pan.

Dalis informacijos gali būti pristatoma žodžiu, pasitelkiant vaizdo priemones arba medžiaga gali būti atspausdinta ir išdalinta tėvams, mokytojams, moksleiviams (dalomoji medžiaga).

Remiantis aukščiau aprašyta medžiaga, vaikai gali sudaryti sąrašą arba parašyti laišką suaugusiems apie tai, kokiais būdais jie gali padėti vaikams kovoti su patyčiomis, ir pasiūlyti juos tėvams (pavyzdžiui, įsiklausyti į vaikus, nelaikyti patyčių epizodų paprastomis ginčo situacijomis, rasti aukso vidurį tarp pagyrų ir bausmės ir pan.)

E. APIBENDRINIMAS

Užsiėmimas baigiamas komandine diskusija. Vaikai įvertina savo veiklą; jų klausama: “Kas jums labiausiai patiko šiandieninio užsiėmimo metu, kas nepatiko arba kas pasirodė sunku, kaip jūs įvertintumėte šiandien atliktą darbą?” Be to, mokytojas išreiškia savo nuomonę, pasidalina mintimis ir emocijomis.

Baigiantis užsiėmimui, mokytojas vaikams primena apie kitą susitikimą ir trumpai apibendrina, kokia veikla teks jo metu užsiimti. Trumpai tariant, vaikai kalbės su tėvais apie patyčias.

11. Užsiėmimas

PROGRAMOS ĮVERTINIMAS

Įvertinimas yra neatsiejama kiekvienos psichikos sveikatos stiprinimo programos dalis, kurios tikslas – tobulinti programą, o ne kontroliuoti jos atlikimą. Pagrindiniai įvertinimo kriterijai – tai pažanga, naudingumas, kokybė ir veiksmingumas.

Kadangi aptariamų programų tikslas – keisti moksleivių požiūrį ir elgesį, pažangą, kokybę ir naudingumą yra lengviau vertinti iš karto tik programai pasibaigus, o veiksmingumui nustatyti paprastai prireikia daugiau laiko.

Paskutinio užsiėmimo tikslas – pačių moksleivių programos įvertinimas. Šis procesas padės įsitikinti, ar programa tikrai atspindėjo moksleivių poreikius, ar padėjo jiems suburti komandą, ar sutvirtino tarpusavio pasitikėjimą, ar jie suprato, kokie gali būti patyčių motyvai ir pasekmės ir kad visada galima prašyti suaugusiųjų pagalbos, ir pan.

Vertinama ne tik visa intervencijos programa, bet ir kiekvienas užsiėmimas atskirai. Moksleivius būtina skatinti kalbėti ne tik apie teigiamus užsiėmimų aspektus, bet ir apie neigiamus. Vaikų būtina pasiteirauti, ką jie norėtų daryti kitaip ir kaip, jų manymu, programa turėtų būti papildyta, ir pan.

Labai svarbu, kad mokytojo požiūris būtų lankstus ir nuoširdus, – taip moksleiviai nesivaržys ir nemans turintys kalbėti tik apie teigiamus dalykus.

Galimi sunkumai ir nesėkmės privalo būti detaliam išnagrinėti, siekiant, kad gautais rezultatais būtų galima panaudoti per kitas intervencijos programas.

A. TIKSLAI

1. Skatinti dalyvius pagalvoti ir diskutuoti apie jų pačių, kaip programos dalyvių, patirtį.
2. Skatinti moksleivius įvertinti programą.
3. Skatinti moksleivius įvertinti savo pačių dalyvavimą užsiėmimuose.
4. Skatinti moksleivius kalbėti apie savo jausmus, kilusius dalyvaujant programoje.
5. Raginti moksleivius atskleisti savo jausmus, kurie kyla baigiantis programai.

B. METODAS

- Diskusija
- Meninė kūryba

C. PRIEMONĖS

- A4 popieriaus lapai
- Pieštukai
- Klausimynas
- Dažai - flomasteriai

D. VEIKLŲ APRAŠYMAS

1 VEIKLA

Užsiėmimą mokytojas pradeda paskelbdamas, kad šiandien jie drauge susitinka paskutinį kartą, nes užsiėmimų ciklas baigiasi. Šio susitikimo tikslas – įvertinti darbą, atliktą per visus įvykusius užsiėmimus. Mokytojas paaiškina, kad minėtas vertinimo procesas neturi nieko bendro su asmenine kritika, – vertinama bus tai, kaip moksleiviai dirbo, ką suprato, kas jiems patiko, ką reikėtų keisti, kas kėlė sunkumų, kaip jie jautėsi per šiuos užsiėmimus, kurie nebuvo įprastos pamokos, tačiau taip pat turėjo konkrečius tikslus ir reikalavo moksleivių įsipareigojimo ir atsidavimo.

Svarbu pabrėžti, kad įvertinimas yra sudėtingas procesas, tačiau svarbus planuojant panašaus pobūdžio programas ateityje.

2 VEIKLA

Mokytojas ragina vaikus nupiešti metro (autobuso) maršrutą su vienuolika stotelių – būtent tiek, kiek įvyko užsiėmimų. Prie visų vienuolikos stotelių vaikų prašoma nupiešti po kvadratą – jame kiekvienas moksleivis turėtų užrašyti žodžius ar nupiešti tai, kas atspindėtų vidinį maršrutą, kuriuo jie sekė pradėję programos užsiėmimų “kelionę“. Baigus piešti, kiekvienas vaikas pristato savo darbą, prieš tai šiam sugalvojęs pavadinimą.

3 VEIKLA

Remiantis žemiau pateiktais klausimais, pradėdama komandinė diskusija. Būtina paraginti kiekvieną vaiką, kad šis pasidalintų savo nuomone.

- Ko aš tikėjau iš užsiėmimų?
- Kokie mano lūkesčiai buvo patenkinti?
- Kas man patiko?
- Kas man nepatiko?
- Kaip aš visą šį laiką jaučiausi?
- Kokia užsiėmimų dalis buvo geriausia?
- Ką aš norėčiau pakeisti?
- Kokios užduotys komandai buvo per sunkios?
- Kokios užduotys komandai buvo per lengvos?
- Koks buvo didžiausias mano indėlis?
- Kokia patirtis man pasirodė naudingiausia?
- Kaip aš panaudosiu tai, ką išmokau?
- Kaip aš jaučiuosi programai besibaigiant?

4 VEIKLA

Pasiūlykite moksleiviams atsistoti, sustoti ratu ir susikibti rankomis. Tada paraginkite juos užsimerkti ir pabandyti prisiminti geriausias programos akimirkas. Praėjus vienai minutei, visa komanda ritmingai ir entuziastingai drauge sušunka savo pačių sukurtą šūkį prieš patyčias.

Kiekvienam programos dalyviui įteikiamas diplomats (diplomo pavyzdį galima rasti priede).

Diplomo pavyzdys

DIPLOMAS	
....., klasės moksleiviui/-ei, aktyviai dalyvavusiam/-iai vienuolikos užsiėmimų programoje apie patyčias mokykloje.	
... / ... / ...	
Mokytojas	Mokyklos direktorius

SIŪLOMA LITERATŪRA

KNYGOS LIETUVIŲ KALBA:

Arlauskaitė Ž. Tikra knygelė apie skriaudą. Vilnius. 1998.

Arlauskaitė Ž. Galiu padėti savo vaikui. Knygelė tėvams apie smurtą prieš vaikus. Vilnius. 2007.

Jasiulionė J.S., Povilaitis R., Mažionienė M., Suchodolska I. Kuriame klasę be patyčių. Gairės klasių auklėtojams.[Elektroninis leidinys]. 2010.

Olweus D. Patyčios mokykloje: ką žinome ir ką galime padaryti. Vilnius. 2008

Povilaitis R., Valiukevičiūtė J. Patyčių prevencija mokyklose. Vilnius. 2006.

Povilaitis R., Jasiulionė J.S., Kurienė A., Pūras D., Arlauskaitė Ž., Petkutė E., Čižauskaitė J., Valantinas V. Kuriame mokyklą be patyčių. Vilnius. 2007.

Povilaitis R., Jasiulionė J.S. Mokykla gali įveikti patyčias. Rekomendacijos mokytojams. Vilnius. 2008.

Povilaitis R., Jasiulionė J.S. Moku bendrauti be patyčių. Rekomendacijos vaikams ir paaugliams. Vilnius. 2008.

Robihaud Maria G.R. Vaikas kenčia pažeminimus mokykloje. Vilnius. 2007.

KITI ŠALTINIAI LIETUVIŲ KALBA:

Modernūs požiūriai į smurtą ir patyčių prevenciją mokyklose: tarptautinė konferencija [Vilnius 2007m. gruodžio 6-7 dienomis]: straipsnių rinkinys/ sudarė Jasiulionė J.S., Povilaitis R. Prieiga per internetą: <<http://www.vaikulinija.lt/index.php/skaitiniai/>>.

Mokykla gali būti saugi. Patyčių ir smurto prevencija Lietuvoje: konferencija [Vilnius 2010m. gruodžio 8 dieną]. Prieiga per internetą: <www.vaikulinija.lt>.

Internetinė svetainė <www.bepatyciu.lt>

ŠALTINIAI UŽSIENIO KALBA:

Anderson J. School bullying: a review of the research. Crime prevention and criminal Justice policy. 2005.

Andreou E. Bully/Victim problems and their association with psychological constructs in 8- to 12-year-old Greek schoolchildren. *Aggressive Behavior*. 2000. 26. P. 49-56.

Andreou E. Bully/victim problems and their association with coping behavior in conflictual peer interactions among school-age children. *Educational Psychology*. 2001. 21 (1). P. 59-66.

A.S.A.P. *A School-based Anti-Violence Program*. 1996. Internet source:
<<http://www.lfcc.on.ca/bully.htm>>

Carney G. A. and Merrell W. K. Bullying in Schools: Perspectives on Understanding and Preventing an International Problem. *School Psychology International*. 2001. Vol. 22(3). p.364-382.

Elinoff M.J., Chafouleas S.M. & Sassu K.A. Bullying: Considerations for defining and intervening in school settings. *Psychology in the schools*. 2004. 41 (8). P. 887-897.

Espelage D.L. & Swearer S.M. (2003). Research on School Bullying and Victimization: What Have We Learned and Where do We go from Here, *School Psychology Review*, 32 (3), 365-383.

Farrington D.P. (1993), Understanding and preventing bullying, in M. Tony (ed) Crime and Justice Vol 17 University of Chicago Press.

Houndoumadi A. & Pateraki E. Bullying and bullies in Greek elementary schools: Pupils' attitudes and teachers'/parents' awareness. *Educational Review*. 2001. 53 (1). P. 19-26.

Kalliotis P. Bullying as a Special Case of Aggression: Procedures for Cross-cultural Assessment. *School Psychology International*. 2000. 21 (1). P. 47-64.

Sharp S. & Cowie H. Empowering pupils to take positive action against bullying. In P.K.

Smith and S. Sharp (Eds.). *School Bullying: Insights and Perspectives*. London: Routledge. 1994.

Sharp S. and Smith P. (Eds.). *Tackling Bullying in Your School*. London: Routledge. 1994a.

Sullivan K. *The Anti-bullying Handbook*. London: Oxford University Press. 2001.

Suckling A. and Temple C. *Bullying – A Whole School Approach*, London: Kingsley Publishers Ltd. 2002.

Wright J. Preventing Classroom Bullying: What Teachers Can Do. 2004. Internet source:
<<http://www.interventioncentral.org>>

Vaikų linija

VILNIAUS VAIKŲ LINIJA

M. K. Oginskio g. 3

LT-10219 Vilnius

Tel./Faks. (8 5) 261 72 95

El. p. vilnius@vaikuliniija.lt

KLAIPĖDOS VAIKŲ LINIJA

Debreceno g. 41 - 1

LT-94164 Klaipėda

Tel. (8 46) 342 253

Faks. (8 46) 345 420

El. p. klaipeda@vaikuliniija.lt

KAUNO VAIKŲ LINIJA

Vaikų gerovės centras „Pastogė“

P. Plechavičiaus g. 21

LT-49260 Kaunas

Tel. (8 37) 310 956

Faks. (8 37) 313 912

Dainavos Jaunimo centras

Pramonės per. 31

LT-51270 Kaunas

Tel. (8 37) 452 885

El. p. kaunas@vaikuliniija.lt

INTERNETO SVETAINĖS:

<http://www.vaikuliniija.lt>

<http://www.bepatyciu.lt>

Vaikų linija

facebook

Kampanija *BE PATYČIŲ*

facebook

REKVIZITAI:

Viešojo įstaiga „Vaikų linija“

Įmonės kodas: 300592971

A/s Nr. LT057300010096612742

Vadovas mokytojams

PATYČIŲ PREVENCIJA KLASĖJE

REDAKTORIUS

IOANNIS TSIANTIS

Vaikų psichiatrijos profesorius

AUTORIŲ GRUPĖ

HARIS ASSIMOPOULOS

Socialinio darbo katedros docentas, Atėnų TEI

EVI VASSILAKAKI

Psichologė

DIMITRA YANNAKOPOULOU

Psichologė, socialinių mokslų daktarė

KALLIROI PAPADOPOULOU

Raidos psichologijos katedros docentas, Atėnų universitetas

CONSTANTINOS FISSAS

Psichoterapeutas

THEOLOGOS HATZIPEMOU

Specialiosios pedagogikos specialistas

Dizainerė Vita Paulinė

SL 319. 2010 12 28. Tir. 1000 egz.

Išleido leidykla „Margi raštai“,

Laisvės pr. 60, LT-05120 Vilnius,

www.margirastai.lt

Spausdino UAB „Petro ofsetas“,

Žalgirio g. 90, LT-09303 Vilnius

ISBN 978-9986-09-408-1

9 789986 094081

MARGI RAŠTAI